

ГРАД СОМБОР

**ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА СОЦИЈАЛНО
УКЉУЧИВАЊЕ РОМА И РОМКИЊА ГРАДА СОМБОРА
ЗА ПЕРИОД ОД 2024. ДО 2027. ГОДИНЕ**

Сомбор, 2024. године

САДРЖАЈ

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА	4
1 УВОД	5
2 СТРАТЕШКИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ	7
2.1 Локалне стратегије	8
2.2 Институционални оквир на локалном нивоу	12
3 ОПШТИ ПОДАЦИ О ГРАДУ	15
3.1 Географски подаци	15
3.2 Историјски подаци	16
3.3 Демографски подаци	17
3.4 Општи подаци о Ромима	19
3.4.1 Образовање	21
3.4.2 Регистрована незапосленост	23
3.4.3 Становање	27
3.4.4 Здравствена заштита	28
3.4.5 Социјална заштита	28
3.5 Политике и праксе локалне управе и локалних институција	30
3.5.1 Образовање	30
3.5.2 Становање	31
3.5.3 Запошљавање	32
3.5.4 Социјална заштита	33
3.5.5 Пројектне иницијативе на локалном нивоу	34
4 SWOT АНАЛИЗА	37
4.1 Образовање	38
4.2 Запошљавање	40
4.3 Становање	41
4.4 Здравство	43
4.5 Социјална заштита	45
5 ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	46
6 АКЦИОНИ ПЛАН	49
7 ОКВИР ПРОГРАМСКОГ БУЏЕТА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ АКЦИОНОГ ПЛАНА	81

8 ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА, ВРЕДНОВАЊЕ УЧИНАКА И ИЗВЕШТАВАЊЕ_____ 90

8.1 Поступак спровођења и одговорност актера _____ 90

8.2 Вредновање учинка и извештавање _____ 91

9 Прилози _____ Error! Bookmark not defined.

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

ДЗ	Дом здравља
ЕУ	Европска унија
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
ЛАП	Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Сомбора
Мобилни тим	Мобилна јединица за социјално укључивање Рома и Ромкиња на локалном нивоу
НВО	Невладина организација
НСЗ	Национална служба за запошљавање
НСП	Новчана социјална помоћ
ОШ	Основна школа
РС	Република Србија
РТ	Радно тело за израду ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња
РРА	Регионална развојна агенција
СКГО	Стална конференција градова и општина
Стратегија	Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године
СШ	Средња школа
ЦЗСР	Центар за социјални рад
ПУ	Предшколска установа
ПВО	Предшколско васпитање и образовање

1 УВОД

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Граду Сомбору за период од 2024. до 2027. године (у даљем тексту: ЛАП) дефинише правце деловања Града Сомбора у области социјалног укључивања Рома и Ромкиња, као и конкретне мере и активности којима се настоји побољшати садашњи положај припадника ромске заједнице, уз јасне механизме помоћу којих се може пратити остваривање дефинисаних циљева. Он представља део напора које локална заједница чини током низа година са основним циљем смањења јаза који постоји између Рома и осталих припадника локалне заједнице.

ЛАП почива на анализи релевантних националних стратешких докумената, локалних података и процени потреба ромске популације на подручју Града Сомбора. Израђен је кроз широк партиципативни и партнерски приступ који ће бити примењен и у процесу његове реализације, праћења и извештавања. Град Сомбор намерава да у реализацију дефинисаних циљева и активности укључи све релевантне актере из локалне заједнице, као и да сарађује са републичким органима који се баве питањем ромске популације и иностраним фондовима на реализацији овог плана. Реално је за очекивати да овакав концепт постави основ за оптималан квалитет резултата који се очекују реализацијом планираних активности и мера, на којима ће све заинтересоване стране и релевантни партнери радити у континуитету у наредном периоду.

Координатор радне групе:

1. **Александар Радуловић**, координатор за ромска питања Градске управе града Сомбора

Чланови радне групе:

1. **Стеван Оршош**, председник удружења „Савез ромских НВО Западно-бачког округа“
2. **Стеван Николић**, председник удружења „Удружење младих Рома Сомбор“
3. **Миодраг Тепавац**, представник Центра за социјални рад Сомбор
4. **Кристијан Баги**, заменик директора Школе за основно образовање одраслих Сомбор
5. **Марија Јрековић**, начелник Одељења за друштвене делатности Градске управе града Сомбора
6. **Ђорђе Јањатовић**, повереник за избеглице и миграције, Одељење за друштвене делатности
7. **Бранка Бошковић**, медијаторка у здравству, Министарство здравља
8. **Биљана Клипа**, секретар Црвеног крста Сомбор

Током израде овог документа спроведени су следећи кораци: припремљена је ситуациона анализа са *SWOT* анализама за пет области- становање, образовање, запошљавање, здравље и социјална заштита; утврђени су општи циљ и посебни циљеви за приоритетне области; идентификоване су мере и активности које доприносе остварењу дефинисаних циљева и за сваку од активности утврђени су и носилац и партнери, временски оквир, потребна финансијска средства по изворима, циљ, индикатори са базним и циљним вредностима и извори верификације.

Одржани су следећи састанци, радионице и догађаји:

- Уводна радионица –на којој је присуствовало 12 учесника (чланова ЛКТ и РГ) – током које је усаглашена методологија за израду ЛАП-а и договорен временски оквир и план активности.
- Радионица за развој ситуационе анализе са SWOT анализом, на којој је присуствовао 21 учесник. На овој радионици урађене су SWOT анализе за пет области: становање, образовање, запошљавање, здравље и социјална заштита и идентификоване приоритетне области за решавање. Другог дана радионице одржана је фокус група са представницима ромске заједнице о кључним проблемима и приоритетима за решавање у свих 5 области.
- Радионица за дефинисање општег циља, посебних циљева и мера – одржана је 14. и 15. септембра 2020. године и на њој је присуствовало 19 учесника из већине локалних институција које чине радну групу.
- Радионица за израду предлога нацрта ЛАП-а. На овој радионици идентификовани су пројекти и активности за претходно дефинисане мере, а за сваку активност/пројекат утврђени су: носилац и партнери, временски оквир, потребна финансијска средства по изворима финансирања, циљ пројекта/активности, индикатори са базним и циљним вредностима и извор верификације
- Фокус група са представницима ромске заједнице, у њој су учествовали представници ромских удружења и представници ромских насеља са територије Града Сомбора. Представницима ромске заједнице представљени су предложени пројекти и активности које је дефинисала радна група у свих 5 области, а потом су сакупљени коментари и предлози за њихову дораду, односно предлози за нове пројекте и активности
- Јавни увид на којем је јавности представљен предлог финалног нацрта Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Сомбора за период 2024–2027. године одржан је у периоду од 14.02.2024. године до 27.02.2024. године.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња Града Сомбора за период од 2024. до 2027. године усвојен је од стране Скупштине града Сомбора дана 05. марта 2024. године

2 СТРАТЕШКИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године¹ била је усвојена 3. марта 2016. године, као наставак претходне Стратегије за унапређивање положаја Рома 2009–2015. године.

Република Србија је донела Закон о планском систему² 2018. године, којим се прописују форма, садржај и друге карактеристике планских докумената Републике Србије.

Република Србија се придружила Декларацији партнера Западног Балкана о интеграцији Рома и Ромкиња у оквиру процеса проширења Европске уније³ (у даљем тексту: Познањска декларација) 2019. године. Европска унија (ЕУ) је усвојила ЕУ Стратешки оквир за једнакост, укључивање и учешће Рома до 2030. године (у даљем тексту: ЕУ Стратешки оквир за Роме).⁴

С обзиром на измењен контекст, као и наведена нова документа, произашла је потреба да се постојећа Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године ревидира и усагласи са Законом о планском систему, као и са и Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и садржају појединачних докумената јавних политика⁵. Затим, Стратегија је усклађена са Познањском декларацијом и ЕУ Стратешким оквиром за Роме.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог покренуло је иницијативу за ревизију Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године, као надлежни предлагач, а у складу са чланом 29. став 1. Закона о планском систему Републике Србије. У складу са наведеним документима, период спровођења Стратегије је од 2022. до 2030. године.⁶

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022–2030. године (у даљем тексту: Стратегија) је усаглашена на нивоу Стручне групе Координационог тела за унапређење положаја и социјално укључивање Рома и Ромкиња и праћење реализације Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији (у даљем тексту: Координационо тело).

Стручну групу чине представници:

- Министарства просвете науке и технолошког развоја;
- Министарства за рад запошљавање, борачка и социјална питања;
- Министарства здравља;
- Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре;
- Министарства унутрашњих послова;
- Министарства финансија;
- Министарства правде;
- Министарства државне управе и локалне самоуправе;
- Министарства за европске интеграције;
- Министарства културе и информисања;
- Националног савета ромске националне мањине;

- Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва⁷;
- Сталне конференције градова и општина;
- Републичког секретаријата за јавне политике и
- Платформе цивилног друштва.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030. године је припремљена на основу анализе доступних докумената и анализе актуелног контекста. Координационо тело и Стручна група су прикупили мишљења свих релевантних институција, широког круга организација цивилног друштва и саме ромске националне заједнице у Републици Србији, те су на основу прикупљених мишљења припремили коначан текст Стратегије, који је предложен за усвајање Влади.

Стратегија је заснована на постојећим стратешким, правним и институционалним ресурсима. Институционални ресурси за припрему, спровођење, праћење и процену Стратегије су Координационо тело за унапређење положаја и социјално укључивање Рома и Ромкиња и праћење реализације Стратегије,⁸ Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Министарка овог ресора као Национална контакт особа за Роме/киње, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, ресорна министарства која су задужена да воде јавне политике од интереса за остваривање стратешких мера, независне националне институције за једнакост и људска права и за статистику, јединице локалне самоуправе, као и Национални савет ромске националне мањине Републике Србије и бројне међународне и домаће организације цивилног друштва, а нарочито удружења грађана ромске националности.

У том смислу Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња⁹ за период од 2022. до 2030. године, представља званичну политику Владе према Ромима и Ромкињама у Републици Србији.

2.1 Локалне стратегије

У периоду израде овог документа, као и у предходном периоду у Граду Сомбору су на снази биле следеће локалне стратегије и акциони планови:

- План развоја града Сомбора, 2022-2028
- Стратегија развоја социјалне заштите града Сомбора, 2016-2020
- Стратешки план комуналне полиције града Сомбора, 2018-2023
- Акциони план за укључивање грађана у процес доношења одлука о трошењу средстава прикупљених по основу пореза на имовину, 2018-2021
- Локални план управљања отпадом на територији града Сомбора, 2021. (ревизија), са перспективом до 2028. године
- Локални акциони план за унапређење положаја Рома, 2021-2023.
- Локални акциони план за младе града Сомбора, 2022-2025.

Стратегија одрживог развоја града Сомбора, 2014-2020 представља кровни документ. У њему су дефинисани приоритети, циљеви и мере који се односе на целу популацију Сомбора, као и све угрожене категорије становништва. Неке од мера се посебно фокусирају на ромску популацију, а док су друге детаљније образложене у посебним стратегијама и акционим плановима. Специфична мера која се посебно односи на Роми налази се у оквиру области „Конкурентност привреде и запошљавање“:

ПРИОРИТЕТ	ЦИЉ	МЕРА
2. Подстицање конкурентности МСПП базиране на иновативности и економији знања	2.1. Унапређење конкурентности предузетничких активности	2.1.3. Осмислити програме за подстицање самозапошљавања угрожених категорија на тржишту рада – лица са инвалидитетом, Роми, старији од 45 година и сл.

У оквиру *Стратегије развоја социјалне заштите града Сомбора 2016-2020*, Роми су идентификовани као једна од кључних циљних група на које се документ фокусира.

Специфични циљеви *Стратегије развоја социјалне заштите града Сомбора 2016-2020*, а који се односе на ромску популацију, су:

6.5.1. Обезбеђивање континуитета и квалитета образовања Рома

6.5.2. Унапређивање могућности за запошљавање Рома

6.5.3. Повећање доступности информација о могућностима остваривања права из области социјалне заштите

6.5.4. Подршка развоју хранитељства

6.5.5. Оснаживање ромских удружења за рад на унапређењу квалитета и услова становања

Специфични задаци за имплементацију ових циљева су:

6.5.1.1. Успостављање сарадње свих релевантних установа/организација

6.5.1.2. Израда базе података о ромској популацији

6.5.1.3. Организовање посебних програма за помоћ при учењу

6.5.2.1. Активно учествовање на трибинама и округлим столовима, израда едукативних програма и планова активације за радно способне Роми и Ромкиње кориснике/це новчане социјалне помоћи (НСП)

6.5.2.2. Сарадња и подршка локалних актера при отварању малих предузећа, радњи, и осталих облика предузетништва

6.5.3.1. Припрема, штампање и дистрибуција информативног материјала на ромском

6.5.4.1. Информисање и обука потенцијалних хранитеља

6.5.4.2. Реализација обуке за хранитеље

6.5.5.1. Унапређивање квалитета становања

6.5.5.2. Унапређивање критеријума, стандарда и процедура за спровођење активности на унапређењу квалитета становања и избор корисника

У оквиру *Локалног акционог плана запошљавања града Сомбора за 2020. годину*, Роми су посебно наведени у оквиру категорије теже запошљивих лица, те се посебни циљеви и мере овог ЛАП-а односе и на ромску популацију. Роми су обухваћени посебним циљем 2. „Подстицање запошљавања и укључивања категорија теже запошљивих лица на тржиште рада кроз реализацију мера активне политике запошљавања“. У оквиру овог циља, планиране су следеће мере:

1. Посредовање у запошљавању лица која траже запослење и професионална оријентација и саветовање о планирању каријере.
2. Подршка запошљавању кроз субвенционисано запошљавање и samozapoшљавање.
3. Подршка социјалној инклузији.

ЛАП за унапређење образовања Рома који је важио од 2005 до 2015 обухватао је само област образовања.

ЛАП за унапређење положаја Рома 2016-2019. који је продужен до дана усвајања новог, а најкасније до октобра 2020. године, обухвата области: образовање, становање, запошљавање, здравствену и социјалну заштиту.

Специфични циљеви *ЛАП за унапређење положаја Рома 2016-2019.* су груписани у наведеним областима, као и у посебној области која се односи јачање капацитета ромских ОЦД:

У области образовања:

1. Планирање, подршка и укључивање Рома у образовни систем
2. Материјална и финансијска подршка ромским ученицима
3. Подршка образовању ромским средњошколцима и студентима
4. Организовање радионица, семинара и обука
5. Конкурси за спровођење мера ЛАП-а намењени невладиним организацијама

У области запошљавања:

1. Формирање евиденције и релевантне базе података о незапосленим Ромима
2. Унапређење предузетништва код Рома и Ромкиња на територији Града Сомбора
3. Подстицаји и подршка послодавцима за отварање и опремање радних места намењених запошљавању Рома и Ромкиња

4. Повећање запошљивости Рома и Ромкиња
5. Организовање и укључивање незапослених Рома и Ромкиња у програме јавних радова

У области здравствене и социјалне заштите

1. Утврђивање здравственог стања ромске популације на територији Града Сомбора
2. Повећање нивоа знања о значају лечења и значају превентивне контроле здравља укупне ромске популације
3. Побољшање доступности здравствене заштите за ромску популацију
4. Унапређење животног окружења у ромској заједници
5. Материјална подршка најугроженијим ромским породицама

У области становања:

1. Мапирање услова становања Рома
2. Унапређење становања Рома
3. Адаптација и санација постојећих објеката
4. Интеграција становника насеља у окружење

У области јачања капацитета ромских ОЦД:

1. Подигнут ниво сарадње локалне самоуправе са ОЦД
2. Учешће ромских ОЦД на јавним позивима и конкурсима

ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Граду Сомбору за период од 2021. до 2023. године израђен је у оквиру Компоненте 1 - *Успостављање/унапређење локалних стратешких, финансијских и институционалних механизма за инклузију Рома* Програма ИПА 2016 „Подршка ЕУ инклузији Рома – Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома“ (у даљем тексту: Програм) који финансира ЕУ, а спроводи Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије (у даљем тексту: СКГО), док је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања главно корисничко министарство. Општи циљ Програма је обезбеђивање подршке текућем процесу побољшања социо-економског положаја ромске популације у локалним заједницама и спровођење приоритетних стратешких мера из *Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2016. до 2025. Године*.

Град Сомбор и СКГО потписале су 29.11.2019. године Споразум о сарадњи који се односи на сарадњу у реализацији компоненте 1 Програма, чиме је потврђена спремност Града Сомбора за потпуно ангажовање у остваривању циљева Програма и успостављању и унапређењу стратешких, финансијских и институционалних механизма за инклузију Рома на својој територији. Лап је израдила Радна група за израду ЛАП-а, уз стручну помоћ СКГО експерата.

У реализацији ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња 2021-2023.. реализоване су поједине мере из свих области, а у складу са расположивим средствима. У реализацију ЛАП-а су биле укључене и ромске ОЦД, које су својим пројектима допринели реализацији мера ЛАП-а Рома.

2.2 Институционални оквир на локалном нивоу

У Граду Сомбору именован је координатор за ромска питања. Ангажован је по уговору о Радном однос на неодређено време. Ово радно место је систематизовано. Према *Правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији Града* он треба да обавља следеће послове:

„Утврђује бројчано стање, социјални статус и најважније проблеме ромске заједнице, као основ за израду Локалних акционих планова за Роме. Иницира доношење Одлука о члановима и начину рада радних група за израду локалних акционих планова у граду. Координира састанке радних група, води записнике и подноси извештаје. Припрема и предаје на усвајање документацију о локалним акционим плановима Градском већу. Ствара могућности локалном ромским организацијама да припреме и поднесу предлоге пројеката за имплементацију локалних акционих планова, комисији за одобравање грантова. Сарађује и свакодневно комуницира са ромском националном мањином. Подноси извештаје надлежним службама, посебно о раду радних група за израду локалних акционих планова, о израђеним акционим плановима, њиховом подношењу на усвајање Градском већу односно Скупштини града Сомбора, а затим и о пројектима који се односе на имплементацију локалних акционих планова. Врши и друге послове по налогу шефа одсека.“

У Сомбору је формиран Савет за међунационалне односе. Овај савет има 11 чланова, од чега је један члан ромске националности, као и у Савету за социјалну политику. Савет за здравље је формиран, али у њему нема лица чланова ромске националности, као ни у Савету/Комисији за родну равноправност.

У Сомбору није именовано Локално координационо тело за социјално укључивање Рома и Ромкиња.

Град Сомбор је, имајући у виду значај успостављања Мобилног тима за социјално укључивање Рома и Ромкиња на локалном нивоу (у даљем тексту: Мобилни тим), одлуком Градоначелника од 10. септембра 2015. године, донео решење о успостављању овог важног механизма за унапређење положаја Рома и њихову бољу инклузију. У раду Мобилног тима учествују представници локалне самоуправе (Александар Радуловић, Координатор за ромска питања), представник Центра за социјални рад (Борко Мојсијевић), Националне службе за запошљавање – филијале Сомбор (Биљана Драгић Огњеновић), ромска здравствена медијаторка (коју кандидује Министарство здравља), као и андрагошки асистент (Стеван Оршош). Чланови мобилног тима су запослени у поменутиим установама и раде на пословима који су у вези са остваривањем права Рома и Ромкиња.

Мобилни тим подстиче директно примењивање стратешких мера у органима и установама; обилази ромска насеља на основу утврђеног плана; сарађује са Националним саветом ромске националне мањине и организацијама цивилног друштва; обавештава органе јавне управе о проблемима у вези са применом стратешких мера; припрема иницијативе и пројекте којима се осигурава сарадња локалних организација и партнера у процесу унапређења положаја Рома и Ромкиња; прикупља податке о остваривању стратешких мера.

Решењем о именовању чланова мобилног тима за инклузију Рома Града Сомбора, установљени су и специфични задаци мобилног тима:

- Организује редовне заједничке посете најмање једном месечно ромским насељима и радионице и сличне активности у циљу информисања и обуке ромске популације о правима које је могуће остварити пред различитим институцијама и упознавања чланова Тима са потребама ромске популације,
- Одржава редовне састанке;
- Усвоји Годишњи план својих активности на који сагласност даје институција која га је предложила;
- У складу са својим капацитетима, даје сугестије у вези са имплементацијом Локалног акционог плана за унапређење образовања Рома;
- Размењује информације о текућим пословима и иницијативама у складу са упутством институције која их предлаже;
- Испитује потребе ромске заједнице у Граду, посебно у областима образовања, здравствене и социјалне заштите и запошљавања у оквиру делокруга послова институција које покривају ове области;
- На састанцима Мобилних тимова информише се од стране других органа, организација и тела о питањима унапређења положаја Рома (посебно Градском управом, Интерресорном комисијом, Заштитником права грађана, предузећима и установама чији је оснивач Град, Полицијском управом, Канцеларијом за људска и мањинска права, Националним саветом ромске националне мањине, Повереником за заштиту равноправности, Црвеним крстом, организацијама цивилног друштва, медијима, ...);
- У случајевима где постоје жалбе на дискриминацију, координатор Мобилног тима, односно координатор за ромска питања запослен у Градској управи информише грађане којим институцијама се могу обратити за помоћ;
- Промовише и помаже укључивање Рома у доношење одлука на локалном нивоу (посебно у органе и тела Града, школске одборе, савете родитеља,...)
- Предлаже надлежним органима, града и других органа и организација одређене активности којима се унапређује положај Рома;
- Учествоје у активностима којима се промовише интеркултуралност и информише целокупно становништво града о ромској култури а у оквиру делокруга својих послова;
- Предузима друге активности у циљу унапређења положаја Рома на територији града Сомбора, у складу са законом и општим актима Града и уз претходну сагласност институције коју представљају.

Поред наведених институција и тела чији представници су укључени у процес социјалног укључивања Рома и Ромкиња у Сомбору, активно учествују и следећи представници јавног, приватног и цивилног сектора: Центар за социјални рад, Национална служба за запошљавање, Црвени крст Сомбор, ЈКП Простор, ЈКП Чистоћа, ЈКП Водоканал, Дом здравља, основне и средње школе, школа за образовање одраслих.

На подручју града Сомбора налази се једна предшколска установа, 18 истурених одељења вртића и 22 основне школе. Укупно је ангажовано двоје педагошких асистената, од чега једна жена и један мушкарац, и један андрагошки асистенти, и то у следећим установама:

- ОШ „22 ОКРОБАР“ Бачки Моноштор
- ОШ „ПЕТЕФИ ШАНДОР“ Дорослово
- Школа за основно образовање одраслих Сомбор (андрагошки асистент)

Поред наведених установа у којима су педагошки асистенти већ ангажовани, постоји потреба за ангажовањем још једног педагошког асистента и у ОШ „КИШ ФЕРЕНЦ“ Телечка.

Представници ЈЛС постојећу сарадњу педагошких асистената са другим релевантним установама, институцијама и организацијама цивилног друштва оцењују као задовољавајућу, и наводе да педагошки и андрагошки асистенти сарађују са ромским удружењима, координатором за ромска питања Градске управе града Сомбора, као и са другим релевантним институцијама, као што су Центар за социјални рад, Црвени крст Сомбор, итд., а у циљу побољшања образовања ромске деце. Сарадња се своди на комуникацију са наведеним релевантним институцијама и удружењима у вези различитих проблема са којима се суочавају ученици и ученице ромске националности.

На подручју града ангажована је једна здравствена медијаторка. Представници ЈЛС процењују да број ангажованих здравствених медијаторки одговара потребама заједнице.

Постојећа сарадња здравствених медијаторки са другим службама Дома здравља оцењује се као добра, а тако је оцењена и сарадња а са другим релевантним установама и организацијама, као што су ромска удружења, координатор за ромска питања, као и по потреби друге локалне институције и установе.

У Сомбору постоји регистровано 418 организација цивилног друштва на подручју града, од чега следеће организације, њих 10, заступају интересе Рома и Ромкиња:

1. Удружење Рома „Бели Голуб“,
2. Савез ромских НВО Западнобачког округа,
3. Удружење новинара Рома,
4. Удружење Рома Бачки Моноштор,
5. Удружење Рома Дорослово,
6. Удружење Рома Беаша „Румунка,
7. Удружење грађана „Ромска кућа,
8. Удружење грађана „Барањка,
9. Удружење младих Рома Сомбор,
10. Удружење младих Рома АПВ

3 ОПШТИ ПОДАЦИ О ГРАДУ

Град Сомбор налази се на крајњем северозападу Републике Србије. Сомбор се граничи са Републиком Хрватском на западу, и Републиком Мађарском на северу. Од граничног прелаза са Републиком Хрватском, Сомбор је удаљен 25 км док је од граничног прелаза са Републиком Мађарском удаљен 28 км. Сомбор се налази 175 км северозападно од Београда, 223 км јужно од Будимпеште и 345 км југоисточно од Беча. Налази се у АП Војводина и спада у Западнобачки округ.

Средиште града као и округа је градско насеље Сомбор. Град заузима површину од $1.177,22 \text{ km}^2$ (од чега на пољопривредну површину отпада 101.070 ha , а на шумску 7.076 ha).

Према степену развијености јединица локалних самоуправа, Град Сомбор спада у другу групу чији је степен развијености у распону од 80% до 90% републичког просека.

Према Статуту Града Сомбора ("Сл.лист града Сомбора" бр.2/2008) територију града Сомбора чине 16 насељених места: Алекса Шантић, Бачки Брег, Бачки Моноштор, Бездан, Гаково, Дорослово, Кљајићево, Колут, Растина, Риђица, Светозар Милетић, Сомбор, Станишић, Стапар, Телечка, Чонопља, као и 16 приградских насеља - салаша: Билић, Буковац, Градина, Жарковац, Козара, Ленија, Лугово, Милчић, Ненадић, Обзир, Радојевићи, Ранчево, Централа, Чичови, Шикара и Шапоње.

3.1 Географски подаци

Град Сомбор налази се на крајњем северозападу Републике Србије. Међудржавним граничним прелазима код Бездана и Богојева представља спону са Републиком Хрватском, а Бачким Брегом са Републиком Мађарском. Град Сомбор заузима 1,37% површине Републике Србије и 5,63% површине АП Војводина.

Регион карактерише изразито равничарско подручје од реке Дунав на западу и у централном делу и благо нагнуто (заталасано брежуљкасто) подручје са Телечком висоравни на истоку; са просечном надморском висином од 90м.

Основни водотоци у Региону се групишу око реке Дунав (66 км), те хидросистема Дунав - Тиса - Дунав (185,987 км). Подручје пресеца већи број канала, а главни су: Велики бачки канал, канал Бездан - Пригревица и канал Сомбор - Оџаци.

Град Сомбор је смештен између Паневропских коридора 7 и 10. Паневропски друмски коридор 10, који је од Сомбора удаљен око 60 км, повезују регионалне друмске и железничке саобраћајнице са међународним речним пристаништем и царином код Бездана на коридору 7 – река Дунав. Коридор 7 на подручју Града Сомбора заузима дужину од 25 км.

На територији Града Сомбора развијена је путна мрежа магистралних (М17.1 и М18) у дужини од 89 км, регионалних (Р101, Р105 и Р105.1) у дужини 67 км и локалних путева у дужини 110 км. Железнички чвор за путнички и теретни саобраћај, са постојећим једноколосечним пругама рачва се према Суботици, Врбасу, Богојеву и Апатину.

На територији града Сомбора налазе се два резервата биосфере. Резерват биосфере „Мура-Драва-Дунав“, прекогранични природни резерват, делом се налази и на територији Града Сомбора. Резерват биосфере „Бачко Подунавље“ уписан је на УНЕСКО листу резервата биосфере, у оквиру програма „Човек и биосфера“ којим се промовише концепт одрживог развоја. У оквиру Бачког Подунавља налази се специјални резерват природе "Горње Подунавље", који представља једну од последњих оаза изворне природе Паноније, некада распрострањених ритова, бара и мочвара у Подунављу, који су данас услед мелиоративних и хидротехничких захвата сведени на уске фрагментарне појасеве уз реку. Подручје је сложени мозаик различитих екосистема (барских, мочварних, водених, ливадских, жбунастих, шумских) који чине јединствену целину о чему говори тесна повезаност станишта, заједница, популација и екосистема са бројним прелазним типовима. Резерват представља велики туристички потенцијал Града Сомбора.

Подручје града Сомбора одликује се умерено-континенталном климом. Клима града Сомбора условљена је и струјањем ваздушних маса из Руске низије и средње Европе које доносе континенталне и поларне временске прилике, струјањем са југа и југозапада, као и ваздушним масама са Атлантског океана које доносе влажно и нестабилно време.

3.2 Историјски подаци

У XIV веку, на властелинском имању угарске породице Цобор, развија се мало место које је било у власништву властелина Цобор Сент-Михаља. По овом властелину је и данашњи град Сомбор добио име. Цобор Сент-Михаљ брзо се увећавао и напредовао, што најбоље потврђује чињеница да су се у њему повремено одржавала скупштинска заседања Бодрошке жупаније.

Године 1541. Цобор Сент-Михаљ заузимају Турци. Турци у својим дефтерима уместо имена Цобор Сент-Михаљ 1543. године наводе име Сомбор. У време турског заузимања, Сомбор је био велика варош, са градском цитаделом и пуно којунџијских дућана. Постојало је око 2.000 кућа и Сомбор је важио за велику и богату варош. Већина становништва били су Власи-хришћани (Срби), а било је и Мађара. Године 1554. Сомбор постаје нахијско седиште Сегединског санџака, којем је припадало 46 насеља, а он сам је био војни, управни, судски, привредни и верски центар за ширу околину.

Из овог периода потичу и први подаци о ромској заједници у Сомбору. Према најстаријем турском дефтеру (попису) Сегединског санџака из 1570. године, у Сомбору је пописана и засебна ромска заједница или тзв. "циганска махала, која је бројала 12 кућа¹.

Године 1687. Сомбор освајају Аустријанци, а 1690. године Сомбор насељавају Срби под вођством Арсенија Трећег Чарнојевића. Тада Сомбор постаје граничарски град и својим војним одредом помагаће битке код Сланкамена 1691. године и Сенте 1697. године. Захваљујући овим биткама, Сомбор стиче добар глас и постаје седиште среза Бачке жупаније. За велику оданост, Аустријска царевина је Сомбору даривала земљишне поседе, а Сомборци су били ослобођени пореза царевини. Према положају који су заузимали, Аустријска царевина је сомборске војнике награђивала поседима. Престанком опасности од Османлија, престале су и привилегије сомборских милитара (војника), а Сомбор је укључен у састав Бачке жупаније и предат на управу Угарској дворској комори. Свесни шта све губе, Сомборци се окупљају 18.11.1745. године на договор на ком одлучују да истрају у очувању свог привилегованог статуса. Успели су да сачувају

¹ <https://www.ravnoplov.rs/somborski-romi-od-16-do-20-veka/>

свој статус, али су због тога платили високу цену (150.000 рајнских форинти у злату је уплаћено у царске трезоре). 17.02.1749. године, царица Марија Терезија је потписала повељу којом се Сомбор уздиже у ранг **слободних и краљевских градова**.

На пореском попису Сомбора из 1755. г. засебно су пописане грчка и ромска заједница. У ромској заједници била су те године, у 15 породица, била 22 одрасла пунолетна мушка члана (такса је плаћана по пунолетној мушкој глави)².

Године 1786. Сомбор постаје стално седиште велике Бачко-бодрошке жупаније. Бачко-бодрошка жупанија, као друга по величини у Угарској, захвата цео простор између Дунава и Тисе, на северу јој је граница ишла испод Калоче, а у њеном саставу су били и Суботица и Нови Сад. Сомбор постаје важан административни, трговачки, занатски, саобраћајни и културно-образовни центар.

Према подацима из 1781. г. у Сомбору је било већ 140 Рома, а 1850. г. пописано је у граду 256 Рома.

Сомбор је 1918. године ушао у састав Краљевине Србије. Поделом Краљевине Југославије на бановине, када се укидају жупаније, Сомбор улази у састав Дунавске бановине. Центар бановине се сели у Нови Сад, а тиме и све значајније управне, судске и друге жупанијске установе, које су чиниле важне изворе његових прихода.

На попису становника територије града Сомбора, који је обављен по наређењу Министарства унутрашњих послова Краљевине СХС, у првој половини 1929. године, посебно су, осим осталих народности, наведени и Роми, којих је у Сомбору те године било 205. Знатан број Рома живео је у засебном ромским насељима у оближњој варошици Апатин и селу Бачком Моноштору³.

У другом светском рату, Сомбор је окупиран 1941. године у град 12. априла улазе мађарске окупационе јединице. Сомбор је ослобођен 21. октобра 1944. године уласком јединица Црвене армије и Народноослободилачке војске Југославије.

1992. Сомбор постаје седиште Западнобачког округа, а 2007. године добија статус града.

3.3 Демографски подаци

По *Попису становништва из 2011. године* у граду Сомбору, живи 85.903 становника (41.628 или 48,46% мушкараца и 44.275 или 51,54% жена) у 31.730 домаћинстава. Просечан број чланова по домаћинству износи 2,70. У граду има 58.785 радно способних грађана (од 15-64 године). Просечна старост становништва износи 43,5 година, чиме Сомбор спада у градове са старим становништвом. Од 85.903 становника Сомбора и његових околних насеља, свега 14.996 (17,4%) их спада у категорију младих, односно узраста су од 15 до 29 година (попис становништва је извршен за узрастну категорију од 15 до 29 година, а не од 15 до 30, што би одговарало популацији младих на начин како то дефинише Закон о младима).

На градском подручју живи 47.623 (55,44%), а на сеоском подручју и осталим насељеним местима 38.280 (44,56%) становника.

У Сомбору је, као и у већини градова и општина у Србији, у последње две деценије присутан процес смањења броја становника. У Сомбору је овај процес довео до смањења број становника

² <https://www.ravnoplov.rs/somborski-romi-od-16-do-20-veka/>

³ <https://www.ravnoplov.rs/somborski-romi-od-16-do-20-veka/>

за 11,68% (11.360). Иако је у периоду између два пописа становништва 1991. и 2002. године забележен раст броја становника, пре свега захваљујући приливу избеглица и интерно расељених лица, тај раст се није одржао након 2002. године. Основни разлози смањења броја становника су: негативан природни прираштај, висок степен незапослености и одлазак млађе, радно способне популације у веће градове на школовање или у иностранство у потрази за запослењем.

Уколико посматрамо кретање броја становника од 1948. године, можемо да приметимо и значајан пад броја становника у сеоским насељима, уз повећање броја становника у градском подручју. Овај тренд се није наставио само 2011. године када је забележен пад укупног броја становника у оба подручја.

Табела 1: Кретање броја становника Сомбора према пописима становништва у периоду 1948-2011. година

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Сомбор	90.477	92.583	96.191	98.080	99.168	96.105	97.263	85.903
Градско подручје	33.613	33.632	37.760	44.100	48.454	48.993	51.471	47.623
Сеоска подручја	56.864	58.951	58.431	53.980	50.714	47.112	45.792	38.280

Извор: Републички завод за статистику

Град Сомбор је етнички изразито мултинационална и мултирелигијска средина. У Сомбору је, према подацима пописа из 2011., године, регистрована чак 21 националност. Национална разноликост је једна од карактеристика Сомбора - све нације које су биле обухваћене пописом су регистроване у Сомбору. Од укупног броја становника, 54.370 (63,29%) се изјаснило да је српске националности, 9.874 мађарске (11,49%), 7.070 хрватске (8,3%), 2.058 буњевачке (2,40%), 541 црногорске, 852 југословенске, 118 албанске, 22 бошњачке, 31 бугарске, 171 македонске националности, али су регистровани и Немци, Румуни (89), Русини (62), Словаци (117), Словенци (74), Украјинци (23).

Табела 2: Становништво према националној припадности према попису 2011.

	Република Србија		Регион Војводине		Западнобачка област		Град Сомбор	
	Број	Удео у укуп. становн. (%)	Број	Удео у укуп. становн. (%)	Број	Удео у укуп. становн. (%)	Број	Удео у укуп. становн. (%)
Укупно	7.186.862	100%	1.931.809	100%	188.087	100%	85.903	100%
Срби	5.988.150	83,32%	1.289.635	66,76%	122.848	65,31%	54.370	63,29%
Роми	147.604	2,05%	42.391	2,19%	3.018	1,60%	1.015	1,18%
Албанци	5.809	0,08%	2.251	0,12%	226	0,12%	118	0,14%
Бошњаци	145.278	2,02%	780	0,04%	33	0,02%	22	0,03%
Бугари	18.543	0,26%	1.489	0,08%	44	0,02%	31	0,04%
Буњевци	16.706	0,23%	16.469	0,85%	2.162	1,15%	2.058	2,40%
Власи	35.330	0,49%	170	0,01%	12	0,01%	2	0,00%
Горанци	7.767	0,11%	1.179	0,06%	100	0,05%	67	0,08%

Југословени	23.303	0,32%	12.176	0,63%	1.274	0,68%	852	0,99%
Мађари	253.899	3,53%	251.136	13,00%	17.576	9,34%	9.874	11,49%
Македонци	22.755	0,32%	10.392	0,54%	394	0,21%	171	0,20%
Муслимани	22.301	0,31%	3.360	0,17%	187	0,10%	91	0,11%
Немци	4.064	0,06%	3.272	0,17%	903	0,48%	494	0,58%
Румуни	29.332	0,41%	25.410	1,32%	1.340	0,71%	89	0,10%
Руси	3.247	0,05%	1.173	0,06%	85	0,05%	41	0,05%
Русини	14.246	0,20%	13.928	0,72%	4.718	2,51%	62	0,07%
Словаци	52.750	0,73%	50.321	2,60%	1.096	0,58%	117	0,14%
Словенци	4.033	0,06%	1.815	0,09%	157	0,08%	74	0,09%
Украјинци	4.903	0,07%	4.202	0,22%	1.344	0,71%	23	0,03%
Хрвати	57.900	0,81%	47.033	2,43%	10.879	5,78%	7.070	8,23%
Црногорци	38.527	0,54%	22.141	1,15%	5.070	2,70%	541	0,63%
Остали	17.558	0,24%	6.710	0,35%	852	0,45%	489	0,57%
Неизјашњени и неопредељени	160.346	2,23%	81.018	4,19%	10.742	5,71%	6.534	7,61%
Регионална припадност	30.771	0,43%	28.567	1,48%	2.342	1,25%	1.479	1,72%
Непознато	81.740	1,14%	14.791	0,77%	685	0,36%	219	0,25%

Извор: Попис 2011, Републички завод за статистику

Како се може закључити из табеле, Сомбор је изразита мултинационална средина. 63,29% грађана чине Срби, док су највеће националне мањине Мађари (11,49%), Хрвати (8,23%), Буњевци (2,40%) и Роми којих је према попису из 2011. године било 1.015, односно 1,18% становништва. Међутим, према процени запослених у Градској управи града Сомбора, овај број не одговара ситуацији на терену, јер се велики број припадника ромске популације изјашњавају као припадници других националности, па се процењује да их око 2.000 живи на територији града Сомбора.

3.4 Општи подаци о Ромима

Грађани ромске националности, према попису из 2011. године чине четврту најбројнију националну мањину на територији града Сомбора, а према проценама градске управе процењује се да у Сомбору живи око 2.000 Рома и Ромкиња.

У посебан бирачки списак је до 15.01.2019. уписано 724 грађана ромске националности.

Табела 3: Старосна структура грађана ромске националности

	Укупно		Мушкарци		Жене	
	Број	Удео у укупном броју (%)	Број	Удео у укупном броју (%)	Број	Удео у укупном броју (%)
УКУПНО	1015	100%	524	100%	491	100%
0-4 година	75	7,39%	36	6,87%	39	7,94%
5-9 година	91	8,97%	44	8,40%	47	9,57%
10-14 година	97	9,56%	55	10,50%	42	8,55%
15-19 година	88	8,67%	52	9,92%	36	7,33%
20-24 година	81	7,98%	38	7,25%	43	8,76%
25-29 година	83	8,18%	41	7,82%	42	8,55%
30-34 година	86	8,47%	52	9,92%	34	6,92%
35-39 година	66	6,50%	28	5,34%	38	7,74%
40-44 година	77	7,59%	43	8,21%	34	6,92%
45-49 година	77	7,59%	38	7,25%	39	7,94%
50-54 година	67	6,60%	34	6,49%	33	6,72%
55-59 година	50	4,93%	24	4,58%	26	5,30%
60-64 година	24	2,36%	10	1,91%	14	2,85%
65-69 година	27	2,66%	13	2,48%	14	2,85%
70-74 година	12	1,18%	8	1,53%	4	0,81%
75-79 година	9	0,89%	6	1,15%	3	0,61%
80 + година	5	0,49%	2	0,38%	3	0,61%

Извор: „База података за праћење мера за инклузију Рома“, Републички завод за статистику, <http://www.inkluzijaroma.stat.gov.rs>

Посматрајући представљену демографску структуру грађана ромске националности можемо да уочимо да је број мушкараца (524, или 51,63% укупног броја) нешто већи од броја жена (491, или 48,37%). Деца до 14 година чине 25,91% укупне ромске популације у Сомбору, радно способно становништво (15-64 године) чини 68,87% ромске популације у Сомбору (што је на нивоу просека града Сомбора који износи 68,43%), док је учешће старијих од 65 година 5,22%. У свим наведеним старосним категоријама број мушкараца је већи од броја жена.

Највећи део Рома у граду Сомбору живи у насељу Бачки Моноштор. Процена је да у овом насељу живи око 600 Рома и Ромкиња (око 15% укупне популације насеља). Најугроженију категорију ромске популације у насељу Бачки Моноштор чине стари Роми који никада нису били у радном односу, нису били осигурани, те немају зарађене пензије нити било која друга примања која би им обезбеђивала основне потребе.

Ромско насеље Бачки Моноштор покривено је водоводном и електричном мрежом, али насеље није прикључено на канализациону мрежу. Иако је обезбеђен приступ водоводној мрежи, ипак сва домаћинства нису прикључена на њу, а слична је ситуација и са бројем прикључака на електричну мрежу. Пошто у насељу не постоји канализациона мрежа, становници у највећој мери користе пропусне септичке јаме. Потребна је реконструкција водоводне мреже и израда атмосферске канализације у ромском насељу у Бачком Моноштору.

3.4.1 Образовање

У следећој табели дат је преглед школске спреме грађана ромске националности.

Табела 4: Грађани ромске националности према школској спреми:

Укупно	Деца млађа од 15 година	Без школске спреме	Непотпуна основна школа	Основно образовање	Средње образовање	Више/ високо образовање	Непознато
1015	263	106	199	348	91	7	1

Извор: „База података за праћење мера за инклузију Рома“, Републички завод за статистику, <http://www.inkluzijaroma.stat.gov.rs>

Увидом у податке из табеле можемо уочити да је у Сомбору највећи проценат Рома који су стекли само основно образовање (34,29% укупне ромске популације у Сомбору), а затим следе Роми са непотпуном основном школом (19,61%), и они који немају завршен нити један разред основне школе (10,44%). Свега 8,97% ромске популације има завршену средњу школу, а само седам Рома и Ромкиња (0,69%) има више или високо образовање. Деца млађа од 15 година чине 25,91% ромске популације у Сомбору.

Уколико ставимо ове бројеве у однос са бројем радно способног становништво ромске националности, чак 43,64% радно способних грађана ромске националности у Сомбору нема школску спрему или нема потпуно основно образовање. 49,79% радно способних Рома има само основно образовање, док 14,02% има средње, више или високо образовање.

У школској 2018/2019. години предшколским васпитањем и образовањем обухваћено је 1.823, од чега у припремно предшколском узрасту 768. Од овог броја, 8 су ромска деца (2 девојчице и 6 дечака). Број деце узраста 0-3 године обухваћених предшколским васпитањем и образовањем је 209, а међу њима није било деце ромске националности. У узрасту од 3-5,5 година има укупно 846 деце, од чега ромске деце 39 (23 девојчице и 16 дечака).

Основним образовањем у школској 2018/2019. години у Сомбору обухваћено је 5.202 деце (2.902 девојчица и 2.300 дечака), од чега 190 деце ромске националности (100 девојчица и 90 дечака).

У протекле две школске године укупно 17 ученика/ца се исписало из свих основних школа у Сомбору. У следећој табели је дат преглед броја деце која су напустила основну школу. Није евидентирано која је национална припадност ове деце.

Табела 5: Број дечака и девојчица који су напустили основну школу током школских 2016/2017, 2017/2018. и 2018/2019 година

Разреди	2016/2017.		2017/2018.		2018/2019.	
	Број дечака	Број девојчица	Број дечака	Број девојчица	Број дечака	Број девојчица
I разред	нема података	нема података	0	0	1	0
II разред	нема података	нема података	4	8	0	0
III разред	нема података	нема података	0	0	0	1
IV разред	нема података	нема података	0	2	0	0
V разред	нема података	нема података	2	1	0	0
VI разред	нема података	нема података	0	0	0	0
VII разред	нема података	нема података	0	0	3	0
VIII разред	нема података	нема података	0	0	0	0

Извор: Упитник за припрему ситуационе анализе за потребу израде ЛАП за инклузију Рома попуњен од стране Града Сомбора

Настава из предмета ромски језик са елементима националне културе, који је у образовни систем Републике Србије уведен као изборни предмет 2015. године, не изводи се у школама у Сомбору. Иако школе на почетку школске године редовно спроводе анкету заинтересованости ученика/ца да похађају овај изборни предмет, међу основцима из ромске популације није било заинтересованих. Поред тога, у основним школама на територији Града Сомбора ниједан наставник не поседује сертификат за предавање ромског језика.

Средњошколским образовањем у школској 2018/2019. години у Сомбору обухваћено је 2.020 девојчица и 2.080 дечака, од чега је 11 девојчица и 15 дечака ромске националности.

Број ромских ученика који су у Сомбору уписани у средњу школу путем афирмативних мера у претходне три школске године је укупно 44, и то:

- у школској 2021/2022. 4 девојчица, 6 дечака
- у школској 2022/2023. 7 девојчица, 10 дечака
- у школској 2023/2024. 8 девојчица, 9 дечака

Број младих ромске националности који су на високе школе и факултете уписани путем афирмативних мера у у школској 2023/2024. години је 3 (1 девојчица, 2 дечака). Нема доступних података за раније школске године.

3.4.2 Регистрована незапосленост

Према подацима Националне службе за запошљавање у Граду Сомбору са насељеним местима на дан 30.4.2020. године на евиденцији се налази укупно 216 незапослених лица ромске националности, од чега 104 жене.

У следећим табелама је дат преглед броја незапослених према степену стручне спреме, према старости и дужини тражења посла.

Табела 6: Образовна структура лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ

Степен стручне спреме	На дан 31.12.2017.		На дан 31.12.2018.		На дан 31.12.2019.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	185	73	202	90	202	98
I	162	67	173	79	175	85
II	2	1	3	1	4	2
III	15	4	19	7	17	8
IV	3	1	4	3	3	3
V	2	0	2	0	2	0
VI-1	0	0	0	0	0	0
VI-2	0	0	0	0	0	0
VII-1	1	0	1	0	1	0
VII-2	0	0	0	0	0	0
VIII	0	0	0	0	0	0

Извор: Национална служба за запошљавање

Увидом у податке из претходне табеле можемо да закључимо да је удео лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ (202) скоро једна трећина (28,61%) укупног радно способног становништва у Сомбору (699 Рома и Ромкиња). Велика већина незапослених има завршено само основно образовање (86,6%), средње образовање поседује само 8,41%, а диплому факултета или више школе поседује само једна особа.

У односу на 2018. годину, укупан број незапослених лица ромске националности се није променио, али је удео жена порастао – 90 Ромкиња у 2018. години (44,6%) и 98 Ромкиња у 2019. години (48,5%). Нема значајних разлика у броју незапослених између мушкараца и жена посматрано према степену стручне спреме.

Табела 7: Старосна структура лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ

Године	На дан 31.12.2017.		На дан 31.12.2018.		На дан 31.12.2019.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	185	73	202	90	202	98
15-19 година	7	4	8	2	8	4
20-24 година	25	11	27	10	24	10
25-29 година	24	10	17	10	18	15
30-34 година	13	5	26	14	30	16
35-39 година	32	11	26	11	21	9
40-44 година	23	12	26	11	18	9
45-49 година	19	7	20	9	27	15
50-54 година	24	9	29	15	26	11
55-59 година	15	4	19	7	18	7
60-64 година	3	0	4	1	12	2

Извор: Национална служба за запошљавање

Када погледамо старосну структуру незапослених лица из ромске популације, закључује се да је највећи број њих на евиденцији старости између 30-49 година (96, чак 47,5%), а овај део становништва би требао да буде радно најактивнији. Млади до 25 година (24,7%) и старији од 50 година (27,72%) учествују у укупном броју у сличним односима, око једне четвртине укупног броја.

Посматрано према старосним групама, у већини група нема значајних разлика у броју незапослених између мушкараца и жена ромске националности, осим у две групе. Број незапослених Ромкиња у старосној доби од 25 до 29 година чини 83,3% укупног броја незапослених у овој старосној категорији (15 од 18). Са друге стране, учешће незапослених мушкараца у старосној доби од 60 до 64 године је такође 83,3% (10 од 12 пријављених на евиденцију.)

Табела 8: Број лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ према дужини тражења посла

Дужина тражења посла	На дан 31.12.2017.		На дан 31.12.2018.		На дан 31.12.2019.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Укупно	185	73	202	90	202	98
До 3 месеца	17	8	44	19	33	12
Од 3 до 6 месеци	17	5	30	14	10	6
Од 6 до 9 месеци	8	1	8	4	10	3
Од 9 до 12 месеци	8	4	11	3	18	11
Од 1 до 2 године	25	12	21	5	38	20
Од 2 до 3 године	18	6	14	7	18	6
Од 3 до 5 година	25	11	23	12	25	13
Од 5 до 8 година	38	12	20	12	21	10
Од 8 до 10 година	10	4	10	4	12	5
Преко 10 година	19	10	21	10	17	12

Извор: Национална служба за запошљавање

Скоро 65% Рома и Ромкиња на евиденцији НСЗ посао тражи дуже од једне године (131), а скоро 25% (50) лица се налази на евиденцији НЗС дуже од 5 година. Према дужини тражења посла, однос мушкараца и жена је кроз све структуре углавном подједнак. Изузетак је категорија оних који посао траже преко десет година, у којој жене чине 70,5% (12 од 17 пријављених).

Иако се број лица ромске националности која на запослење чекају између мање од 6 месеци значајно смањило, повећао се број лица која на запослење чекају дуже од тога, у свим осталим категоријама.

На евиденцији НСЗ се налазе и лица ромске националности која се налазе и у другим социјално угроженим категоријама, као што је приказано у следећој табели.

Табела 9: Број лица ромске националности која се налазе на евиденцији НСЗ

	На дан 31.12.2017.		На дан 31.12.2018.		На дан 31.12.2019.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
Особе са инвалидитетом	0	0	2	0	2	0
Корисници новчане накнаде	1	0	0	0	1	1
Самохрани родитељи	4	2	0	0	3	1
Оба незапослена родитеља	12	4	12	6	12	5
Интерно расељена лица	0	0	1	1	1	0
Избегла лица	1	0	1	0	1	0
Корисници новчане социјалне помоћи	76	28	80	43	92	51
Деца у хранитељским породицама	0	0	0	0	0	0
Повратници из иностранства по споразуму о реадмисији	0	0	0	0	0	0
Повратници из затвора	0	0	0	0	0	0
Жртве трговине људима	0	0	0	0	0	0
Жртве породичног насиља	0	0	0	0	0	0
Технолошки вишкови	1	1	0	0	2	2

Извор: Национална служба за запошљавање

Из претходне табеле се закључује да се на евиденцији НСЗ највише налази незапослених лица ромске националности која су корисници новчане социјалне помоћи (92, или 45,5%) и чија су оба родитеља незапослена (12 или 5,9%). Међу осталим теже запошљивим категоријама лица ромске националности налазе се и 2 особе са инвалидитетом, 3 самохрана родитеља, 2 технолошка вишка и по један корисник новчане накнаде, избегло и интерно расељено лице.

У односу на 2018. годину, повећан је број самохраних родитеља (са 0 на 3), лица са оба незапослена родитеља (повећање са 6 на 12 особа), и корисника новчане социјалне помоћи (повећање са 80 на 92).

3.4.3 Становање

Према подацима Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре о подстандардним ромским насељима за 2019. годину, Роми на територији града Сомбора живе у једном подстандардном насељу, Бачком Моноштору. Подаци о овом насељу приказани су у наредној табели:

Назив насеља:	Ромско насеље Бачки Моноштор									
Опис положаја:	На ободу формалног насеља		Површина:		176.561 квм	Процењена старост насеља:		> 45 година		
Грађевински материјал:	грађевински материјали који обезбеђују трајност и сигурност		Постоји одношење отпада:		Да	Број кућа:		101-200 јединица		
Тип грејања:	чврсто гориво (дрво, угаљ)					Број становника:		501-1000		
Постоји водоводна мрежа:		Да	Статус водов.мреже:		у функцији		Покривеност вод.мрежом:	> 70%		
Постоји канализациона мрежа:		Не	Статус канал.мреже:		планирана		Покривеност кан.мрежом:	0%		
Тип септичке јаме:		пропусна септичка јама								
Постоји електрична мрежа:		Да	Статус елек.мреже:		у функцији		Покривеност ел.мрежом:	> 70%		
Постоји улична расвета:		Да	Статус уличне расвете:		у функцији		Покривеност улич.расветом:	> 70%		
Постоје приступне саобраћајнице:		Да	Постоје унутрашње саобраћајнице:		Да	Тип коловоза:	асфалт	Покривеност унутр.саобр. 30 - 70%		
Покривеност планском документацијом:		цела територија насеља				Тип планске документације:		просторни план општине		
План 2:		план генералне регулације				План 3:				
Спровођење планова:		даљом разрадом				Започета разрада плана:		Да		
Степен легализације објеката		објекти треба да се легализују (< 10% легализовано)				Предато за легализацију:		30 - 70% објеката	Облик власништва:	мешовито

Извор: „База података за праћење мера за инклузију Рома“- секција „Становање“, Републичког завода за статистику

У „Бази података за праћење мера за инклузију Рома“- у секцији „Становање“, Републичког завода за статистику су објављени подаци за сва ромска насеља на подручју града, тј. подаци за једино ромско насеље на подручју Града Сомбора – ромско насеље Бачки Моноштор.

Ромско насеље Бачки Моноштор покривено је водоводном и електричном мрежом, али насеље није прикључено на канализациону мрежу. Иако је обезбеђен приступ водоводној мрежи, ипак сва домаћинства нису прикључена на њу, а слична је ситуација и са бројем прикључака на електричну мрежу. Пошто у насељу не постоји канализациона мрежа, становници у највећој мери користе пропусне септичке јаме. Потребна је реконструкција водоводне мреже и израда атмосферске канализације у ромском насељу у Бачком Моноштору.

У насељу постоји улична расвета, али она не покрива цело насеље (покривеност је изнад 70%). До насеља постоје асфалтне приступне саобраћајнице, али велик део унутрашњих саобраћајница још није асфалтиран.

Просторним планом града Сомбора насеље је обухваћено у целости, а усвојен је и план генералне регулације који обухвата насеље Бачки Моноштор. На основу ових планова могуће је извршити неопходне грађевинске интервенције за унапређење и озакоњење појединачних објеката. У овом тренутку је мање од 10% објеката легализовано, али је у току решавање великог броја предмета - предато је између 30% и 70% захтева у односу на укупан број нелегалних објеката у којима живе ромске породице.

На основу званичних података, а и према проценама чланова Радне групе, у насељу Бачки Моноштор живи око 50% укупне популације Рома у граду Сомбору. Остали Роми живе у мешовитим срединама у свим осталим насељеним местима на територији града. На основу података из пописа 2011. године⁴, око 15% Рома живи у градској средини (Сомбор), док преосталих око 35% живе у осталим (сеоским) насељима.

3.4.4 Здравствена заштита

У Сомбору се здравствена заштита становништва обезбеђује на примарном нивоу у Дому здравља „др Ђорђе Лазић“ Сомбор, а на секундарном нивоу у Општој болници „Др Радивој Симоновић“ Сомбор. Општа болница пружа здравствену заштиту становништву Западнобачког управног округа (општине Сомбор, Апатин, Оџаци и Кула).

На основу података наведених у *Упитнику за припрему ситуационе анализе за потребе израде ЛАП за инклузију Рома* који је ЈЛС попунила заједно са својим партнерима на локалном нивоу, процењено је да у граду има 2 Рома и 3 Ромкиње који не поседују здравствену књижицу, док 1650 Рома и Ромкиња има изабраног лекара (900 жена и 750 мушкараца). Гинеколошким прегледима је обухваћено 400 Ромкиња, а 280 ромске деце (160 девојчица и 120 дечака) обухваћено је систематским прегледима.

509 деце узраста 24-35 месеци је примило све препоручене вакцине из националног календара имунизације до свог првог рођендана (до навршене друге године за вакцину против малих богиња), док је број ромске деце 25, од чега је 18 девојчица ромске националности.

12 ромских мајки и деце су обухваћени патронажним посетама (пре и постнатално), док је 9 трудница ромске националности обухваћено редовним прегледима у амбуланти.

При Дому здравља постоји формирано развојно саветовалиште, као и саветовалиште за младе.

У Дому здравља се не води посебна евиденција о пружању услуга здравствене заштите припадницима ромске заједнице. Такође, не постоје ни национални показатељи који би се користили за праћење здравственог стања Рома и Ромкиња.

3.4.5 Социјална заштита

⁴ Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији. Национална припадност <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>

У 2023. години од стране Центра за социјални рад евидентирано је 8982 корисника социјалне заштите, што представља 12,1% укупног броја становника. 15% од свих корисника социјалне заштите је ромске националности.

Око 10% од укупног броја домаћинстава ромске националности прима новчану социјалну помоћ, а око 50% од укупног броја ромске деце старости од 0 до 18 година прима дечији додатак (нема разлике међу половима), а сви примају дечији додатак најмање 12 месеци. Око 50% деце ромске националности млађе од 5 година (и девојчица и дечака) је добило дечији додатак.

Током последње три године припадници ромске националности су били корисници више програма социјалне и дечије заштите који су финансирани из буџета ЈЛС, као што су: родитељски додатак, финансијска помоћ незапосленим породиљама, народна кухиња, једнократна новчана помоћ (за огрев, школски прибор, одећу, обућу, пакете хране, наставу у природи, екскурзије...), субвенционисање цене комуналних услуга, превоза до школе, лични пратилац детета, трошкови сахрањивања.

Корисници услуга социјалне заштите током 2022. године

Узраст корисника	Мушкарци	Жене	Укупно
Деца (0-17)	732	622	1354
Млади (18-25)	186	323	509
Одрасли (26-64)	2725	2879	5604
Старији (65 и више)	582	933	1515
Укупно	4225	4757	8982

3.5 Политике и праксе локалне управе и локалних институција

У претходним годинама, Град Сомбор је издвајао посебна средства за унапређивање положаја Рома. У претходне три године издвојена су следећи новчани износи:

- 2016. године - 4.300.000,00 динара
- 2017. године - 4.300.000,00 динара
- 2018. године - 3.500.000,00 динара

3.5.1 Образовање

У претходне три школске године Град Сомбор је издвајао финансијска средства из буџета за ужину, превоз средњошколаца и стипендије, а што је приказано у следећој табели.

Табела 10: Издвајања финансијских средстава из буџета ЈЛС за претходне три школске године (у РСД)

	Школска 2016/2017.		Школска 2017/2018.		Школска 2018/2019.	
	Укупно	За кориснике ромске национал.	Укупно	За кориснике ромске национал.	Укупно	За кориснике ромске национал.
За уџбенике	-	-	-	-	-	-
За ужину	-	-	-	-	10.385.000,00 РСД	-
За превоз за основну школу	-	-	-	-	-	-
За превоз за средњу школу	20.000.000,00 РСД.	250.000,00 РСД	20.000.000,00 РСД.	250.000,00 РСД	20.000.000,00 РСД.	75.000,00 РСД
Стипендије за средњошколце	-	-	-	-	Да, 24	-
Стипендије за студенте	-	-	-	-	Да, 25	-

Извор: „База података за праћење мера за инклузију Рома“, Републички завод за статистику, <http://www.inkluzijaroma.stat.gov.rs> ; буџет Града Сомбора

Буџетска средства која се издвајају за ужину ученика обухватају трошкове за ученике, без обзира на националну припадност, те међу њима има и ученика и ученица ромске националности. Посебна средства се не издвајају за набавку уџбеника или превоз у основним школама, али се издвајају средства за превоз за средњу школу. У протекле три године су издвајана и посебна средства за превоз средњошколаца ромске националности.

У граду Сомбору су одређени и услови за стипендирање средњошколаца и студената, на основу њиховог успеха у школовању. У 2018/19 школској години додељене су укупно 24 стипендије за средњошколце и 25 стипендија за студенте, али међу њима није било ученика и студената ромске националности.

Предшколске установе у Сомбору не организују полудневне програме за децу узраста од 4,5 – 5,5 година који су финансирани од стране јединице локалне самоуправе. Такође, град није идентификовао потребе кроз анализу за укључивање ромске деце у различите програме образовања.

На подручју града не постоје основне и средње школе у којима се спроводе програми едукације о правима ромске деце, културолошким специфичностима, тешкоћама које отежавају редовно похађање наставе, учење и напредовање.

3.5.2 Становање

Сомбор није успоставио систем за пружање правно-техничке помоћи Ромима и Ромкињама у циљу регулisaња имовинско-правног статуса објеката. Међутим, лицима ромске националности, као и свим другим грађанима, доступна је бесплатна правна помоћ коју пружају локални службеници у Градској управи, те се овај институт може користити и за пружање помоћи у решавању имовинско-правних проблема локалне ромске популације. Град Сомбор је корисник пројекта техничке подршке у озакоњењу објеката, коју пружају СКГО и Комитет правника за људска права (YUКОМ). Подршка је организована у оквиру програма „Подршка ЕУ инклузији Рома – Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома“, који финансира Европска унија, а спроводи СКГО. Подршка обухвата низ активности, као што су: анализа архива захтева за озакоњење; израда "Извештаја" са препорукама; израда локалних акционих планова; организација трибина у ромским насељима; реализација обуке за сараднике запослене у ЈЛС; пружање директне подршке ромској популацији у поступцима озакоњења. Реализација техничке подршке је у току.

Град Сомбор није планирао мере за унапређење постојећих објеката у којима живе ромске породице, из сопствених средстава, а основни уроци тога су нерешени имовинско-правни односи и недостатак финансијских средстава.

Роми и Ромкиње нису корисници социјалних станова, а Сомбору не постоји програм за изградњу социјалних станова.

Како би се превазишли имовинско-правни проблеми, Град Сомбор је израдио и усвојио План детаљне регулације за одређене делове ромског насеља у Бачком Моноштору (блок 17 и 18). Израда овог плана је подрана од стране СКГО, у оквиру програма „Подршка ЕУ инклузији Рома – Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома“, који финансира Европска унија. Граду Сомбору је за израду плана детаљне регулације дела блокова 17 и 18 у Бачком Моноштору одобрено 770.000,00 динара, док је локална самоуправа обезбедила сопствено учешће у износу од 330.000,00 динара.

У наредном периоду потребна је спровести реконструкција водоводне мреже, изградити атмосферске канализацију и унапредити квалитет унутрашњих саобраћајница у ромском насељу у Бачком Моноштору. У оквиру већ наведеног програма „Подршка ЕУ инклузији Рома – Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома“, који финансира Европска унија а спроводи СКГО, у току је и реализација подршке за израду Пројекта за грађевинску дозволу (ПГД) за

изградњу јавне расвете у ромском насељу у Бачком Моноштору, као и Пројекат парцелације и препарцелације ради одвајања површина јавне намене у ромском насељу у Бачком Моноштору.

3.5.3 Запошљавање

Током 2016, 2017, 2018. и 2019. године из буџета локалне самоуправе издвојена су следећа финансијска средства за мере активне политике запошљавања:

- 2016. године - 26.800.000,00 РСД
- 2017. године - 32.051.500,00 РСД
- 2018. године - 7.380.000,00 РСД
- 2019. године - 19.450.000,00 РСД

У оквиру ових мера посебно су издвојена средства за мере активне политике запошљавања за кориснике ромске националности, и то:

- 2016. године - 360.000,00 РСД
- 2017. године - 360.000,00 РСД
- 2018. године - 1.500.000,00 РСД
- 2019. године - 360.000,00 РСД

Мере активне политике запошљавања је током претходне четири године користио следећи број припадника ромске националности:

- 2016. године – 18 корисника
- 2017. године – 12 корисника
- 2018. године – 17 корисника
- 2019. године – 18 корисника

Припадници ромске националности највећи интерес су показали за мере активне политике запошљавања које се односе на самозапошљавање и јавне радове, и успели су да задовоље услове за коришћење тих мера.

На подручју Града Сомбора формалне програме образовања одраслих спроводи „Школа за основно образовање одраслих Сомбор“.

Поред формалног, на подручју Града Сомбора реализују се и неформални програми образовања одраслих, и то следећи програми јавно признатих организатора образовања одраслих:

- Обука за тржиште рада - Обука за израду пица, коју спроводи „Народни Универзитет Ниш“, и
- Основна информатичка обука *ECDL*, коју спроводи *NS Pro group*.

3.5.4 Социјална заштита

Током протеклих година Град Сомбор издваја значајна средства за програме социјалне и дечије заштите. Током 2018. године издвојено је 147,3 милиона динара, док је 2019. године тај износ повећан на 163,6 милиона динара. Средства се издвајају за широк спектар програма.

Табела 11: Издвајања за социјалну и дечију заштиту из буџета Града Сомбора за 2022. и 2023. годину

ПРОГРАМ 11 - СОЦИЈАЛНА И ДЕЧИЈА ЗАШТИТА	2022. година	2023. година
Једнократне помоћи и други облици помоћи	73.886.000,00	132.592.000,00
Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге	6.586.000,00	3.000.000,00
Породични и домски смештај, прихватиштва и друге врсте смештаја	32.803.500,00	100.000,00
Дневне услуге у заједници	79.200.000,00	11.500.000,00
Подршка реализацији програма Црвеног крста	7.560.000,00	5.955.000,00
Подршка рађању и родитељству	31.200.000,00	21.000.000,00
Подршка деци и породицама са децом	9.000.000,00	10.000.000,00
Дневне услуге у заједници	79.200.000,00	11.500.000,00
Укупно социјална заштита:	278.870.500,00	223.147.000,00

Извор: Усвојени буџети Града Сомбора за 2022. и 2023. годину

Програм подршке Црвеном крсту укључује и средства неопходна за функционисање народне кухиње, за коју се издваја 20 милиона динара годишње. На подручју града Сомбора постоји једна народна кухиња. Просечан број корисника месечно за године 2016-2023 је износио:

- 2016. године - 242 корисника
- 2017. године - 250 корисника
- 2018. године - 238 корисника
- 2019. године - 262 корисника
- 2020. године – 243 корисника
- 2021.године – 232 корисника
- 2022. године – 227 корисника
- 2023. године – 235 корисника

3.5.5 Пројектне иницијативе на локалном нивоу

У следећој табели су наведени пројекти који су од 2015. године до данас реализовани од стране организација цивилног друштва, а који су се бавили решавањем проблема Рома (у различитим областима - образовање, запошљавање, становање, здравствена заштита, социјална заштита, култура, информисање и сл.). То су најчешће пројекти који су финансирани од стране ЈЛС, а такође наведени су и неки од пројеката финансираних и из других извора, за које је ЈЛС имала информације.

Табела 12: Пројектне иницијативе на локалном нивоу

Назив пројекта	Носилац	Партнери	Период реализације	Циљ	Вредност пројекта и извори				
					РСД/ ЕУР/ УСД	Ук. вред.	Учешће ЈЛС	Други извор	Учешће др. извора
“Школски прибор за основце”	Савез ромских НВО Западнобачког округа		2016. 2017.	Обезбеђивање школског прибора ученицима ромске националне мањине	РСД	2016. 395.000,00 2017. 410.000,00	2016: 395.000,00 2017: 410.000,00		
„ЕДУКАТИВНЕ РАДИОНИЦЕ“	Удружење Рома „Бели голуб“		2016.	Реализација радионица о значају образовања	РСД	220.800,00	220.800,00		
„Наградна ЕКСКУРЗИЈА ЗА ученике“	УГ „Барањка“		2016. 2017. 2018. 2019.	Реализација наградне екскурзије за ромске ученике ОШ, који су постигли најбољи успех	РСД	2016. 249.850,00 2017. 250.400,00 2018. 214.000,00 2019. 180.000,00	2016. 249.850,00 2017. 250.400,00 2018. 214.000,00 2019. 180.000,00		
-Умеће родитељства -Дајте ми шансу	УРБ „Румунка		2017. 2019.	Радионице са родитељима и децом, опремање играонице за ромску децу	РСД	2017. 157.700,00 2019 70.000,00	2017. 157.700,00 2019 70.000,00		
„Треће доба“	Удружење Рома Дорослово		2017.	Радионице и округли столови о здрављу Рома	РСД	253.800,00	253.800,00		
Едукативне радионице	Удружење Рома Бачки Моноштор		2017. 2018.	Радионице о значају образовања	РСД	2017. 165.300,00 2018. 147.300	2017. 165.300,00 2018. 147.300		

Назив пројекта	Носилац	Партнери	Период реализације	Циљ	Вредност пројекта и извори				
					РСД/ ЕУР/ УСД	Ук. вред.	Учешће ЈЛС	Други извор	Учешће др. извора
„Можемо ли боље“	УГ „Ромска кућа“		2017.	Округли столови о тренутном стању ромске заједнице, предлози за даље кораке	-	-	-	-	-
„Знам да могу“	Удружење Рома Дорослово		2017.	Радионице са ромском децом о значају образовања, представљање примера добре праксе	-	-	-	-	-
„Образовањем до успеха“	Удружење Рома „Бели голуб“		2018.	Радионице са ромским ученицима и родитељима у циљу афирмисања за наставак школовања и информисања о упису у школе по афирмативним мерама	РСД	245.000,00	245.000,00	-	-
„Материјална подршка ромској заједници“	Савез ромских НВО ЗБО		2018. 2019.	Активности у циљу материјалне подршке ромској заједници (додела прехранбених и хигијенских пакета, најугроженијима)	РСД	510.000,00	510.000,00	-	-
„Укључи се на време“	„Удружење Рома Бачки Моноштор“		2019.	Рад са ромском заједницом поводом промовисања и подизања свести о значају предшколског образовања у циљу укључивања ромске деце у исто	РСД	100.000,00	100.000,00	-	-
„Школски прибор за основце“	Удружење Рома „Бели голуб“		2019.	Обезбеђивање школског прибора за ромске ученике ОШ	РСД	220.000,00	220.000,00	-	-
„Сесија здравља“	УГ „Ромска кућа“		2019.	Радионице о здрављу Рома	РСД	100.000,00	100.000,00	-	-

4 SWOT АНАЛИЗА

SWOT анализа је инструмент стратегијског планирања који има широку примену у планирању корпоративног, институционалног, личног, али и у планирању развоја заједнице (града/општине)

SWOT анализа је једноставна техника за идентификовање и разумевање **унутрашњих** снага и слабости организације (било које организације, укључујући и ЈЛС) и за идентификовање **спољашњих** могућности (шанси) и претњи са којима се организација суочава.

Циљеви SWOT анализе су:

1. Боље разумевање тренутне ситуације/проблема у којој се налазимо,
2. Планирање развоја на ефикасном искоришћавању ресурса, снага и предности којима располажемо, и на минимизирању утицаја слабости и мана које нас оптерећују,
3. Откривање шанси и могућности на којима можемо засновати развојну стратегију,
4. Идентификација спољашњих претњи и ризика које нам могу пореметити планове, као и планирање смањења њиховог утицаја.

Елементи SWOT анализе су:

- Унутрашњи фактори: СНАГЕ и СЛАБОСТИ које одликују локалну заједницу. ЈЛС има утицаја на ове факторе.
- Спољашњи фактори: ШАНСЕ и ПРЕТЊЕ које стоје на располагању или могу да угрозе спровођење стратегије. ЈЛС нема утицаја на ове факторе.

Објективно идентификоване снаге чине одличну основу за развој, те је битно знати чиме располажемо и шта од тога можемо још боље да искористимо. Објективно идентификоване слабости ће нам помоћи да сагледамо начине како да минимизујемо њихов утицај на даљи развој заједнице, јер на њих можемо да утичемо.

Добра анализа постојећих шанси нам може помоћи у сагледавању прилика из спољашњег окружења које можемо искористити за бржи развој. Добра анализа претњи ће нам помоћи у сагледавању ризика који могу да угрозе наше планове развоја и у изради алтернатива/решења како бисмо се са њима изборили.

SWOT анализа представљена у наставку је резултат радионица које су одржане са представницима заинтересованих страна. Заснована је на анализи доступних статистичких података, који су представљени у овом документу, и на проценама представника заинтересованих страна. Резултати анализе су представљени посебно за сваку област у фокусу овог локалног акционог плана: образовање, запошљавање, становање, здравство и социјална заштита.

4.1 Образовање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> Рана обухваћеност и останак у систему образовања (од 3 године) Постојање адекватних људских капацитета - стручан кадар (наставници, васпитачи, педагози, психолози) Постојање играоница за ромску децу у предшколској установи Мултикултуралност средине Успостављени механизми за инклузију Рома у локалној средини – мобилни тим, координатор за ромска питања Добра међусекторска сарадња - мобилни тим, савет за образовање, Интер-ресорна комисија, тим за унапређење предшколског васпитања и образовања (ПВО) Постојање додатне подршке инклузији - продуженог боравка у предшколској установи, као и топлог obroка Постојање олакшица породицама са више деце (3 и 4) Постојање широког спектра ваннаставних активности и пројеката Постојање индивидуалних образовних планова (ИОП) 	<ul style="list-style-type: none"> Слаба сарадња са родитељима Мали број педагошких асистената, а посебно у основним школама и предшколским установама Слаба информисаност родитеља о важности раног развоја Не постоји евиденција деце ромске етничке припадности Обухват деце ромске националности предшколским образовањем и васпитањем није потпун Језичка баријера при уласку ромске деце у образовни систем Низак ниво додатног стручног усавршавања у области рада са родитељима Неадекватна и недовољна опремљеност продуженог боравка Недостатак финансијских средстава за набавку уџбеника и одеће за децу ромске националности Број деце у васпитним групама (у градском насељу) је виши од оптималног рано запошљавање пре завршетка образовања, ангажовање на сезонским пословима) Низак ниво имплементације и компликована имплементација индивидуалних образовних планова (ИОП)
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> Унапређивање доступности, квалитета и праведности предшколског васпитања и образовања - учешће Града у пројекту „Инклузивно предшколско васпитање и образовање“ и другим сличним програмима Успостављање подстицајних средстава и пројеката, и боље искориштавање постојећих Афирмативне мере приликом уписа ученика ромске националности у средње школе и на факултете Оснаживање родитеља и породица ромске националности у области образовања Програми доквалификације и преквалификације Рома који су рано напустили школу Унапређена образовна и васпитна инфраструктура и објекти у сваком месту Увођење продуженог боравка за децу и од 3 разреда па на више 	<ul style="list-style-type: none"> Миграције и осипање ромског становништва Престанак финансирања активности у вези са образовањем Рома након завршетка појединачних пројеката Недостатак средстава за додатну подршку образовању рома Ниска свест родитеља деце ромске националности о значају образовања Рано ступање у брак ромске деце у средњим школама Рано напуштање образовног система Злоупотреба афирмативних мера (изјашњавање припадника других националности као Рома може довести до смањеног броја доступних места за припаднике ромске националности) Неусклађеност образовних профила са потребама тржишта рада

- Увођење наставника ромског језика са елементима националне културе
- Увођење олакшица и за породице са више од 4 деце
- Унапређење квалитета и правовремености информисања локалне заједнице
- Могућност увођења нових програма учења (међупредметне компетенције)
- Унапређена подршка педагошких асистента родитељима

Главне снаге Сомбора у области образовања ромске популације се огледају у квалитетној кадровској оспособљености и сарадњи локалних институција из области образовања, као и рани обухват и останак ромске деце у систему образовања. Међу снагама града су и постојање разних облика додатне подршке инклузији Рома (продужени боравак у предшколској установи, топли оброк, играоница за ромску децу у предшколској установи, широк спектар ваннаставних активности), као и постојање олакшица породицама са више деце (са троје и четворо деце). Као главне слабости идентификоване су слаба сарадња са родитељима и њихова слаба информисаност о важности раног развоја, мали број педагошких асистената (посебно у основним школама и предшколским установама), непотпун обухват деце ромске националности предшколским образовањем и васпитањем, као и непостојање евиденција деце ромске етничке припадности.

Највеће шансе за унапређење образовања ромске деце се огледају у унапређивању доступности, квалитета и праведности предшколског васпитања и образовања, боље функционисање подстицајних програма и пројеката, афирмативне мере приликом уписа ученика ромске националности у средње школе и на факултете, оснаживање родитеља и породица ромске националности у области образовања, и програми доквалификације и преквалификације. Основне претње унапређењу положаја Рома у области образовања су миграције и осипање ромског становништва, престанак финансирања активности у вези са образовањем Рома након завршетка појединачних пројеката, недостатак средстава за додатну подршку образовању Рома, и ниска свест родитеља деце ромске националности о значају образовања.

4.2 Запошљавање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> Постојање локалних институција из области запошљавања и њихова добра сарадња (Координатор за ромска питања, Мобилни тим за инклузију Рома, Савет за запошљавање, НСЗ - Сомбор) Постоји ЛАП за запошљавање Постоји ЛАП за инклузију Рома и Ромкиња који обухвата и мере везане за запошљавање Квалитетно информисање ромске популације - Школа за образовање одраслих Сомбор има активног андрагога који пружа све релевантне информације Постојање програма и подстицајних средстава за запошљавање Рома - мере активне политике запошљавања Добра сарадња институција Града Сомбора са Националном службом за запошљавање 	<ul style="list-style-type: none"> Мали број корисника мера за активно запошљавање и низак ниво њихове информисаности о доступним програмима Немогућност обезбеђења осигурања за средства (жиранти, хипотеке, гаранције) за отпочињање самосталног пословања Ниска мотивисаност и информисаност ромске популације о плану и програму функционалног образовања одраслих Недовољно информисаност ромске популације о могућностима запошљавања Ниска мотивација ромске популација за запошљавање Ниска квалификациона структура ромске популације
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> Субвенције за запошљавање нових радника кроз мере активне политике Обуке за радна места - за тржиште рада, доквалификација, преквалификација Програми и субвенције за samozapošljavanje Организације радионица за потребе информисања о развијању предузетничких вештина 	<ul style="list-style-type: none"> Могуће смањивање укупног броја доступних радних места. Нестабилност тржишта рада. Висока стопа напуштања средњег образовања Дискриминација Рома приликом запошљавања Послодавци често не плаћају путне трошкове запосленима, а велик број Рома путује на посао Високе законске пореске обавезе за послодавце

Главне снаге Сомбора у области запошљавања ромске популације огледају се у постојање локалних институција из области запошљавања и њихове добра сарадња (Координатор за ромска питања, Мобилни тим за инклузију Рома, Савет за запошљавање, НСЗ - Сомбор), као и у постојању планске документације на локалном нивоу (ЛАП за запошљавање, ЛАП за инклузију Рома и Ромкиња који обухвата и мере везане за запошљавање). Као снаге града су идентификовани и квалитетно информисање ромске популације у области запошљавања (Школа за образовање одраслих Сомбор има активног андрагога који пружа све релевантне информације), као и постојање програма и подстицајних средстава за запошљавање Рома (мере активне политике запошљавања). Основне слабости града су мали број корисника мера за активно запошљавање и низак ниво њихове информисаности о доступним програмима, немогућност обезбеђења осигурања за подстицајна средства (жиранти, хипотеке, гаранције) за отпочињање самосталног пословања, и недовољна информисаност ромске популације о програмима и могућностима везаним за запошљавање. Највеће шансе се огледају у мерама активне политике запошљавања, доквалификацији и преквалификацији ромске популације, као и другим програмима подршке. Највеће идентификоване претње се односе на нестабилност тржишта рада, дискриминацију Рома приликом запошљавања, и високу стопу напуштања средњошколског образовања.

4.3 Становање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> Одељење за комуналну делатност и Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство су упознати са проблемима становања ромске заједнице и пружају помоћ у решавању проблема Висока посвећеност Града Сомбора решавању проблема становања, са редовним издвајањем средстава из буџета за ове намене Укљученост припадника ромске заједнице у решавање проблема стамбених питања Постоји планска документација у ромским насељима – просторни план и план генералне регулације Постоји локална Стратегија развоја социјалне заштите 2016-2020 која обухвата и социјално становање 	<ul style="list-style-type: none"> Нерешени имовинско-правни односи, као предуслов за озакоњење објеката Лоши услови становања неких припадника ромске популације Непостојање инфраструктуре у појединим насељима (посебно канализационе мреже) Непотпун обухват постојећом инфраструктуром - неки станови/куће немају прикључке на основну инфраструктуру Није покренут поступак легализације значајног броја објеката - нису поднети захтеви за легализацију Неинформисаност припадника ромске заједнице (ван претежно ромских насеља) о могућностима и правима која би могла да побољшају услове становања Издвојена средства у буџету за побољшање услова живота Рома нису довољна за све потребе Непостојање социјалних станова
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> Постојање конкурса у оквиру програма ЕУ инклузији Рома у Србији – подршка за израду техничке документације за инфраструктуру, као и за подршку у легализацији Постојање конкурса покрајинског Секретаријата за социјалну политику за унапређење услова становања Рома Унапређење сарадње са Републичком агенцијом за јавну својину ради решавања имовинско-правних питања Међуопштинска сарадња - успостављање сарадње са другим ЈЛС ради решавања имовинско-правних односа у случају јавне својине (државне) Идентификација имовине где је Центар за социјалну заштиту уписан, или био уписан, као корисник, а власништво је Републике Србије, ради потенцијалног решавања проблема становања Рома 	<ul style="list-style-type: none"> Наставак изградње нових нелегалних објеката Неквалитетна градња стамбених објеката Климатске промене, елементарне непогоде, атмосферска вода Измена Закона о легализацији, Планирању и изградњи – потенцијално увођење рестриктивнијих мера од досадашњих Немогућност отуђења земљишта у јавној својини Промена државне политике по питању инклузије Рома Нередовно плаћање рачуна за комуналне услуге од стране ромске популације

Град Сомбор је посвећен решавању проблема становања, што се огледа у редовном издвајању средстава из буџета за ове намене. „Одељење за комуналну делатност“ и „Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство“ су добро упознати са проблемима становања ромске заједнице и пружају помоћ у решавању тих проблема. У Сомбору постоји планска документација у ромским насељима (просторни план и план генералне регулације), а усвојена је и локална Стратегија развоја социјалне заштите 2016-2020 која обухвата и социјално становање.

Са друге стране, Сомбор има и низ слабости у области становања, које се огледају у нерешеним имовинско-правни односима (па из тог разлога није покренут поступак легализације значајног броја објеката), непостојању или непотпуном обухвату инфраструктуре у појединим насељима (посебно канализационе мреже), те повезаним лошим условима становања неких припадника ромске популације. Иако локална самоуправа издваја значајна средства за унапређење квалитета становања ромске популације, та средства ипак нису довољна да би се решили сви кључни проблеми са којима се ромска заједница суочава.

Локална самоуправа као главне шансе за унапређење тренутне ситуације може користити могућности које пружају конкурси на националном, покрајинском и међународном нивоу, као и унапређење сарадње са националним институцијама и другим локалним самоуправама у окружењу. Град Сомбор треба да осмисли и имплементира низ активности како би се спречиле околности које могу да доведу до даљег погоршања услова становања, а које се огледају примарно у наставку изградње нових нелегалних објеката и неквалитетној градњи стамбених објеката.

4.4 Здравство

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> Доступност здравствене заштите у граду и свим насељеним местима Постоје, и добро раде, институције за подршку здравству на локалу - ромски медијатор, Координатор за ромска питања мобилни тим за инклузију Рома, Савет за здравље, Завод за јавно здравље Постоји План јавног здравља Града Сомбора Право на бесплатне лекове које пружа Град Сомбор у сарадњи са Центром за социјални рад и апотекама Постојање и добар рад саветовалишта за труднице Постојање и добар рад Центра за превенцију и рани развој детета Постојање и добар рад Центра за дијабетес Постојање и добар рад Саветнице за права пацијената Добар рад Саветовалишта за младе - психолошка и логопедска подршка Постојање Саветовалиште за исхрану Изабрани лекар стоматолог постоји у сваком насељеном месту Постоји изабрани гинеколог у Дому здравља Постоји педијатар у Дому здравља Доступност снабдевањем лековима у сваком насељеном месту 	<ul style="list-style-type: none"> Непосвећеност и недовољна информисаност ромске популације о здравственој заштити Угрожено репродуктивно здравље Ромкиња и недовољна просвећеност и едукација Ромкиња о репродуктивном здрављу Недовољан број здравствених радника у насељеним местима Недовољан број педијатара - нема их у селима. Нема кадрова, нема доступних педијатара Непостојање услуге кућне неге у насељеним местима Непостојање истраживања и систематизованих података о здрављу Рома и Ромкиња Недостатак финансијских средстава за увођење нових програма из области здравља у Сомбору
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> Унапређење едукације из области здравља, посебно едукација и информисање деце у школама Интегрисане услуге - међусекторска сарадња свих установа на територији Града Сомбора Доступност међународних извора финансирања из конкурса за пројекте из области здравства Конкурс министарства здравља за запошљавање ромског медијатора у здравству Укидање забране запошљавања у здравству 	<ul style="list-style-type: none"> Одлив здравствених радника из земље Предрасуде запослених и други учесника према ромској популацији Неконтролисана миграција и њене последице – Роми не поседују информације о својој здравственој историји када се преселе Неинформисаност ромске популације о правима из области здравствене заштите Незаинтересованост Рома и Ромкиња за редовне здравствене прегледе Низак животни стандард ромског становништва

У области здравствене заштите ромске популације у Сомбору значајну снагу представља разграната мрежа установа здравствене заштите у којима су услуге здравствене заштите доступне ромској популацији, као и низ повезаних институција, механизма и услуга из области здравствене заштите. Такође, снага је и право на бесплатне лекове које пружа Град Сомбор у сарадњи са

Центром за социјални рад и апотекама, а снабдевањем лековима је обезбеђено у сваком насељеном месту.

Међутим, постоји и низ слабости које отежавају инклузију Рома у области здравствене заштите, као што су: непосвећеност и недовољна информисаност ромске популације о здравственој заштити, угрожено репродуктивно здравље Ромкиња и недовољна просвећеност и едукација Ромкиња о репродуктивном здрављу, недовољан број здравствених радника у насељеним местима, непостојање истраживања и систематизованих података о здрављу Рома и Ромкиња, и недостатак финансијских средстава за увођење нових програма из области здравља.

Главне шансе за унапређење здравља ромске популације у Сомбору се односе на унапређење едукације из области здравља, посебно едукација и информисање деце у школама, увођење система интегрисаних услуга (међусекторске сарадње свих установа на територији Града Сомбора), и коришћење домаћих и међународних извора финансирања из конкурса за пројекте из области здравства. Главна претња која може да угрози унапређење здравља у Сомбору је наставак одлива здравствених радника из земље, што би додатно ослабило ситуацију у здравству у Сомбору, јер је једна од основних идентификованих слабости недовољан број здравствених радника у насељеним местима.

4.5 Социјална заштита

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Квалитетан и лиценциран стручни кадар • Постоји и квалитетно ради мобилни тим за инклузију Рома • Квалитетан рад Црвеног крста Сомбор, посебно у вези са функционисањем народне кухиње • Организације цивилног друштва су активне у области социјалне заштите Рома • Развијена мрежа институција у области социјалне заштите (Савет за социјалну заштиту, Центар за социјални рад, Центар за пружање услуга социјалне заштите, Црвени крст) • Редовна издвајања из буџета за унапређење социјалног положаја Рома • Локална Стратегија развоја социјалне заштите. 	<ul style="list-style-type: none"> • Непостојање евиденције ромске популације, као и размене података између институција (ограничења услед одредби Закона о заштити података о личности) • Непостојање централног регистра података и тиме условљен недостатак података • Недовољна средства и људски ресурси у Центру за социјални рад • Непостојање програма стручног оспособљавања запослених • Недовољна техничко-технолошка и финансијска средства • Ограничени капацитети и ресурси ромских удружења за реализацију пројеката из области социјалне заштите
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Формирање међусекторског стручног тима за имплементацију ЛАП-а - Међусекторско координационо тело за инклузију Рома • Финансијска и техничка подршка домаћих и страних донатора у области социјалног укључивања Рома • Израда и усвајање ЛАП-а за унапређење положаја Рома и за наредни плански период • Међународна и национална стратешка документа у области социјалне заштите и инклузије Рома • Израда и усвајање Стратегије развоја социјалне заштите Града Сомбора и за наредни плански период 	<ul style="list-style-type: none"> • Дискриминација Рома при запошљавању • Ограничење нових запошљавања и непопуњавање постојећих систематизованих радних места у јавном сектору • Миграциона кретања становништва • Неспровођење донетих планских докумената • Непостојање механизма за праћење спровођења активности предвиђених планским документима

У области социјалне заштите ромске популације као основне снаге идентификовани су квалитетни кадрови, квалитетан рад локалних институција и активне организације цивилног друштва. Град Сомбор редовно издваја средства из буџета за унапређење социјалног положаја Рома.

5 ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Општи циљ Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2024 - 2027. године је: **Побољшати социјално-економски положај и постићи већу социјалну укљученост Рома и Ромкиња у граду Сомбору у свим сегментима друштва.**

ЛАП има пет посебних циљева који доприносе остварењу општег циља, и то по један посебан циљ у свакој од пет кључних области релевантних за социјално укључивање ромске националне мањине - образовање, запошљавање, становање, здравствена и социјална заштита:

Посебан циљ 1: Побољшање услова становања Рома и Ромкиња уз унапређење инфраструктуре у ромским насељима.

Посебан циљ 2: Повећање укључености деце и младих ромске националности у систем васпитања и образовања и пружање подршке школовању деце, младих и одраслих.

Посебан циљ 3: Подизање нивоа запошљивости, запошљавање и економско оснаживање Рома и Ромкиња у граду Сомбору.

Посебан циљ 4: Информисање и едукација о правима здравствене заштите и побољшање здравственог стања ромског становништва.

Посебан циљ 5: Обезбеђена доступност информација о правима из области социјалне заштите и повећана социјална укљученост Рома и Ромкиња.

Посебни циљеви се остварују реализацијом већег броја мера у свакој посебној области, а њихова остварљивост се прати и мери на основу индикатора исхода, за које су утврђене базне и циљане вредности.

СТАНОВАЊЕ

Посебан циљ: Побољшање услова становања Рома и Ромкиња уз унапређење инфраструктуре у ромским насељима.

Мере:

- 1.1 Идентификовати потребе за унапређење инфраструктуре и унапредити инфраструктуру у ромском насељу Бачки Моноштор.
- 1.2 Унапредити услове становања ромских породица.
- 1.3 Унапређење комуналних услуга у ромским насељима.
- 1.4 Подизање свести о очувању животне средине и одржавање хигијене стамбених простора и насеља.

ОБРАЗОВАЊЕ

Посебан циљ: Повећање укључености деце и младих ромске националности у систем васпитања и образовања и пружање подршке школовању деце, младих и одраслих.

Мере:

- 2.1 Материјална подршка ромској деци за укључивање у образовање и редовно похађање наставе.
- 2.2 Унапређење образовања одраслих.
- 2.3 Подршка награђивању и афирмацији ученика ромске националности који постижу најбоље резултате у школовању.
- 2.4 Оснажити капацитете образовних установа и стручне капацитете васпитно образовног кадра
- 2.5 Унапредити информисаност родитеља, деце и ученика ромске националности о значају раног и континуираног развоја и образовања, и пружити стручну подршку у остваривању њихових права из области образовања.

ЗАПОШЉАВАЊЕ

Посебан циљ: Подизање нивоа запошљивости, запошљавање и економско оснаживање Рома и Ромкиња у граду Сомбору.

Мере:

- 3.1 Повећање обухвата незапослених Рома и Ромкиња у програмима информисања, едукације и функционалног и додатног образовања
- 3.2 Подршка у усклађивању потреба тржишта рада и незапослених лица ромске националности.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Посебан циљ: Информисање и едукација о правима здравствене заштите и побољшање здравственог стања ромског становништва.

Мере:

- 4.1 Обезбедити већу доступност здравствених услуга и заштите Ромима и Ромкињама.
- 4.2 Унапредити информисање и едукацију ромске популације из области здравља и здравствене заштите.
- 4.3 Повећање нивоа физичке активности деце и младих.
- 4.4 Здравствена помоћ и нега лица старијих од 65 година.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Посебан циљ: Обезбеђена доступност информација о правима из области социјалне заштите и повећана социјална укљученост Рома и Ромкиња.

Мере:

- 5.1 Идентификовање потреба и унапређење информисаност ромске популације о остваривању права и услуга из области социјалне заштите.
- 5.2 Поједноставити приступ услугама социјалне заштите уз проширење и унапређење постојећих услуга на кориснике из ромске заједнице.
- 5.3 Повећање нивоа социјалне укључености Рома и Ромкиња.

5.4 Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година.

6 АКЦИОНИ ПЛАН

Овим Акционим планом детаљно се разрађују постављени циљеви (општи циљ и посебни циљеви).

За сваки посебан циљ дефинисане су мере које доприносе остварењу посебног циља. Уз сваку меру дате су следеће информације: тип мере, носилац и партнери, период спровођења, финансијска средства (укупно потребна, по годинама и по изворима финансирања). За сваку меру се такође наводи и да ли је потребно донети пропис којим се уређује спровођење мере и уколико јесте, то се такође наводи и као активност коју је потребно предузети како би се целокупна мера спровела.

За сваку меру утврђене су активности и пројекти које треба реализовати у оквиру мере. Уз сваку активност/пројекат дефинисани су носиоци активности, партнери и потребна финансијска средства (укупна, по годинама и по изворима финансирања).

Укупна вредност овог Акционог плана за период од 2024-2027. године износи **121.150.000,00 динара**, од чега се из буџета града Сомбора издваја **34.345.000,00 динара**, а из осталих извора (од министарстава, из донаторских средстава) **86.805.000,00 динара**.

ОПШТИ ЦИЉ:		Побољшати социјално-економски положај и постићи већу социјалну укљученост Рома и Ромкиња у граду Сомбору у свим сегментима друштва					
Показатељи на нивоу општег циља (показатељи ефеката)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број ромских домаћинстава којима су унапређени услови становања		Број	2024.	-	2027.	30	Извештај Одељења за друштвене делатности
Обухват деце ромске националности средњошколским образовањем		Број	2024	26	2027.	34	Извештај средњих школа
Број Рома који су скинути са евиденције НСЗ због запослења или samozапослења у периоду 2024-2027.		Број	2024.	202	2027.	185	Извештај НСЗ
Број Рома који не поседује здравствену књижицу		Број	2024.	5	2027.	0	Извештај здравствене медијаторке
% домаћинстава ромске националности који прима новчану социјалну помоћ		%	2024.	10%	2027.	12%	Извештај ЦЗСР

ПОСЕБАН ЦИЉ 1:		Побољшање услова становања Рома и Ромкиња уз унапређење инфраструктуре у ромским насељима					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Покривеност унутрашњим саобраћајницама		%	2024.	50%	2027.	70%	База података за праћење мера за инклузију Рома - секција "Становање", РЗС
Проценат стамбених објеката у процесу легализације у ромским насељима		%	2024.	40% објеката	2024.	70%	База података за праћење мера за инклузију Рома - секција "Становање", РЗС

МЕРА 1.1:	Идентификовати потребе за унапређење инфраструктуре и унапредити инфраструктуру у ромском насељу Бачки Моноштор		Тип мере:	⁵ инфраструктурна		
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Ромске ОЦД		
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		⁶ не		
Укупно процењена финансијска средства за меру	47.500.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 16.000.000,00 2026 – 16.000.000,00 2027 – 15.500.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 8.825.000,00 Донаторска сред. –	

⁵ У складу са *Законом о планском систему* („Сл. гласник РС“ бр. 30/2018), мере јавних политика могу бити: 1) регулаторне, којима се успостављају стандарди и правила којима се уређују односи у друштву; 2) подстицајне, у које спадају: фискалне мере (субвенције, порези и друго) и друге финансијске и нефинансијске мере; 3) информативно едукативне (информационе и образовне кампање и друго); 4) институционално-управљачко-организационе (формирање нових и укидање постојећих институција, промена организационе структуре одређених субјеката, промена броја и компетенција запослених и др.), и 5) обезбеђење добара и пружање услуга од стране учесника у планском систему, укључујући и јавне инвестиције (капитални и инфраструктурни пројекти, инвестиције и др.)

⁶ Уноси се одговор ДА или НЕ у зависности од тога да ли је за спровођење конкретне мере јавне политике потребна измена прописа/аката . Уколико је одговор ДА, у ово поље се уноси се и назив прописа/акта.

(РСД):							38.675.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
					2025.	2026.	2027.	
Припремљен извештај о потребама за унапређењем инфраструктуре		Број	2024	0	1	0	0	Извештај о спровођењу ЛАП-а
Урађена пројектно техничка документација за насеље Бачки Моноштор		Број	2024	0	1	1	0	Извештај одељења за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство
Унапређена инфраструктура у насељу Бачки Моноштор		Метара пута	2024	0	200	200	200	Извештај од. за комуналну дел., имов-прав и стамбена питања
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)	
1.1.1	Анкетно истраживање и анализа потреба за унапређењем инфраструктуре	Одељење за друштвене делатности; Мобилни тим за инклузију Рома	Ромске ОЦД	Крај 2024.	/	/	Из редовних делатности	
1.1.2	Израда пројектно-техничке документације за инфраструктурно уређење насеља	Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство; Одељење за комуналну делатност, имовинско-	Ромске ОЦД	2024-2027	2.000.000,00	2024-2027	Буџет града	

		правна и стамбена питања					
1.1.3	Унапређење инфраструктуре у насељу са реконструкцијом водоводне мреже, изградња атмосферске канализације, и асфалтирање коловоза	Одељење за комуналну дел., имовинско- правна и стамбена питања	/	2021-2023	45.500.000,00	2024-2027	Буџет града- 6.825.000,00 Донаторска средства: 38.675.000,00

МЕРА 1.2:	Унапредити услове становања ромских породица			Тип мере:	Подстицајна		
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности			Партнери:	ОЦД, Мобилни тим		
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:			не		
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	42.000.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 14.000.000,00 2026 – 14.000.000,00 2027 – 14.000.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 3.000.000,00 Донаторска сред. – 39.000.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број лица којима је пружена саветодавна помоћ	Број	2024	-	20	20	20	Извештаји мобилног тима и Одељења за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство
Број санираних постојећих лоших стамбених јединица	Број	2024	-	10	12	12	Извештај Одељења за друштвене делатности
Број купљених и додељених сеоских и	Број	2024	-	12	14	14	Извештај Одељења за

индивидуалних кућа							друштвене делатности
--------------------	--	--	--	--	--	--	----------------------

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.2.1	Пружање саветодавне помоћи крајњим корисницима	Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство; Правна помоћ	Мобилни тим	2024-2027	/	/	Из редовних делатности
1.2.2	Стамбена подршка - санација постојећих лоших стамбених јединица до нивоа основних стамбених услова и стандарда	Одељење за друштвене делатности	Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство;	2024-2027	6.000.000,00	2024-2027	Буџет града - 3.000.000,00 Донаторска средства (АПВ, ИПА) - 3.000.000,00
1.2.3	Припрема и израда планске и пројектне документације за повезивање на основну инфраструктурну мрежу (водовод, струја)	Одељење за друштвене делатности	Одељење за просторно планирање, урбанизам и грађевинарство;	2024-2027	/	/	/
1.2.4	Куповина сеоских и индивидуалних кућа	Одељење за друштвене делатности	ОЦД	2024-2027	36.000.000,00	2024-2027	Донаторска средства

МЕРА 1.3:	Унапређење комуналних услуга у ромским насељима		Тип мере:		Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:		ОЦД, Јавна комунална предузећа			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:			не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.135.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):		2025 – 100.000,00 2026 – 935.000,00 2027 – 100.000,00		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Буџет града – 1.135.000,00
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
					2025.	2026.	2027.	
Број организованих заједничких радних акција		Број	2024.	0	1	1	1	Извештај Одељења за друштвене делатности
Број додатно обезбеђених канти за прикупљање отпада		Број	2024.	0	0	160	0	Извештај Одељења за друштвене делатности

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.3.1	Организовање заједничких радних акција за просторно уређење	Одељење за друштвене делатности	Ромске ОЦД Јавна комунална предузећа „Зеленило“ и „Чистоћа“ Сомбор	2024-2027	300.000,00	2024-2027	Буџет града
1.3.2	Обезбеђивање додатног броја индивидуалних канти за прикупљање отпада	Одељење за друштвене делатности	Ромске ОЦД Јавна комунална	2025	835.000,00	835.000,00	Буџет града

			предузећа „Зеленило“ и „Чистоћа“ Сомбор				
--	--	--	--	--	--	--	--

МЕРА 1.4:	Подизање свести о очувању животне средине и одржавање хигијене стамбених простора и насеља		Тип мере:		Информативно едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:		Мобилни тим, ОЦД			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:			не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	650.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):		2025– 250.000,00 2026 – 200.000,00 2027 – 200.000,00		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Буџет града – 650.000,00
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
					2025.	2026.	2027.	
Број одржаних информативних радионица		Број	2024	0	2	2	2	Извештаји ОЦД

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
1.4.1	Информативне радионице о подизању свести о очувању животне средине и одржавање хигијене стамбених простора и насеља	Одељење за друштвене делатности Мобилни тим	ОЦД	2024-2027	600.000,00	2024-2027	Буџет града
1.4.2	Израда и дистрибуција штампаног информативног/едукативног	Одељење за друштвене	ОЦД	2024	50.000,00	2024-2027	

	материјала о очувању животне средине и одржавању хигијене стамбених простора и насеља	делатности Мобилни тим					Буџет града
--	---	---------------------------	--	--	--	--	-------------

ПОСЕБАН ЦИЉ 2:	Повећање укључености деце и младих ромске националности у систем васпитања и образовања и пружање подршке школовању деце, младих и одраслих					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број ученика ромске националности уписаних у средњу школу	Број	2024.	36	2027.	34	Извештаји средњих школа
Број студената ромске националности	Број	2024.	3	2027	4	Извештај одељења за друштвене делатности

МЕРА 2.1:	Материјална подршка ромској деци за укључивање у образовање и редовно похађање наставе		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Образовне институције, Мобилни тим, Педагошки асистент, ОЦД			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		ДА, Измене и допуне Правилника за остваривање права на основну и додатну подршку детету и ученику Правилник о раду интерресорне комисије			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	4.875.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 1.575.000,00 2026 – 1.625.000,00 2027 – 1.675.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 4.875.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број ромских ученика обухваћене мерама материјалне подршке	Број	2024.	200	200	200	200	Извештај о реализацији ЛАП-а

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама	Вредности фин. средства по изворима
--------	------------------	---------	----------	--------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------

						(РСД)	(РСД)
2.1.1	Утврђивање потреба ромске деце за материјалним условима за редовно похађање наставе	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент ОЦД	2024-2027	/	/	из редовних делатности
2.1.2	Обезбеђивање уџбеника и школског прибора за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент ОЦД	2024-2027	1.200.000,00	2024-2027	Буџет града
2.1.3	Обезбеђивање ужине за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент	2024-2027	3.000.000,00	2024-2027	Буџет града
2.1.4	Обезбедити превоз ученика СШ ОШ и ПП, и смештај у ученичке и студентске домове за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент	2024-2027	1.350.000,00	2024-2027	Буџет града
2.1.5	Подршка учешћу ученика ромске националности у наставним екскурзијама	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент	2024-2027	300.000,00	2024-2027	Буџет града

МЕРА 2.2:	Унапређење образовања одраслих		Тип мере:	Информативно едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	ОЦД			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.560.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 520.000,00 2026 – 520.000,00 2027 – 520.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 60.000,00 Донаторска средства – 1.500.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број одраслих Рома и Ромкиња који похађа основно образовање одраслих	Број	2024.	-	3	3	3	Извештај школе за основно образовање одраслих

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.2.1	Обезбедити простор за децу током боравка одраслих у школи (вртић)	Одељење за друштвене делатности	Предшколска установа „Вера Гуцуња“ Сомбор	2024-2027	1.500.000,00	2024-2027	Донаторска средства
2.2.2	Повећање обухвата одраслих основним образовањем – информативна кампања	Одељење за друштвене делатности	ОЦД	2024-2027	60.000,00	2024-2027	Буџет града

МЕРА 2.3:	Подршка награђивању и афирмацији ученика ромске националности који постижу најбоље резултате у школовању		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Образовне институције, Мобилни тим, Педагошки асистент			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		Да – у складу са чланом 4. Закона о ученичком и студентском стандарду, кроз измене и допуне Одлуке о стипендирање студената са територије града Сомбора, Односно превиђати могућност давања ученичких стипендија средњошколцима ромске националности			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	3.450.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 1.150.000,00 2026 – 1.150.000,00 2027 – 1.150.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 3.450.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број стипендираних ученика и студената Ромске националности	Број	2024.	-	15	15	15	Извештај о спровођењу ЛАП-а

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.3.1	Стипендирање ученика СШ и студената ромске националности	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент НВО	2024-2027	2.850.000,00	2024-2027	Буџет града
2.3.2	Награђивање ученика ОШ и СШ са	Одељење за	Образовне	2024-2027	600.000,00	2024-2027	Буџет града

	најбољим резултатима	друштвене делатности	институције Мобилни тим Педагошки асистент				
--	----------------------	----------------------	--	--	--	--	--

МЕРА 2.4:	Оснажити капацитете образовних установа и стручне капацитете васпитно образовног кадра		Тип мере:	Информативно едукативна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Образовне институције, Мобилни тим, Педагошки асистент			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	3.380.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 1.460.000,00 2026 – 960.000,00 2027 – 960.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Донаторска средства – 3.380.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број радионица са постојећим наставним и васпитним кадровима за унапређење сарадње са ромским породицама и рад са ромском децом	Број	2024.	0	2	2	2	Записник са радионица, евиденциони листови
Постојање целодневног боравка у ПУ у насељу Бачки Моноштор	Број	2024.	0	0	1	1	Извештај о раду ПУ

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
--------	------------------	---------	----------	--------------------	-------------------------------------	---	---

2.4.1	Унапређење стања и набавка наставних средстава у просторијама за продужени боравак	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент	2024	500.000,00	500.000,00	Донаторска средства
2.4.2	Увођење целодневног боравка у ПУ у насељу Бачки Моноштор	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент Предшкоска установа	2024-2027	2.880.000,00	2024-2027	Донаторска средства
2.4.3	Радионице са постојећим наставним и васпитним кадровима за унапређење сарадње са ромским породицама и рад са ромском децом	Одељење за друштвене делатности	Образовне институције Мобилни тим Педагошки асистент	2024-2027	/	/	из редовних делатности

МЕРА 2.5:	Унапредити информисаност родитеља, деце и ученика ромске националности о значају раног и континуираног развоја и образовања, и пружити стручну подршку у остваривању њихових права из области образовања		Тип мере:	Информативно едукативна		
Носилац мере:	ПУ, ОШ		Партнери:	Мобилни тим, ОЦД		
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не		
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.260.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 420.000,00 2026 – 420.000,00 2027 – 420.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 1.260.000,00	

Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број родитеља Ромске деце информисаних о значају и правима из области образовања	Број	2024	-	100	100	100	Извештаји ПУ, ОШ и ОЦД
Број деце ромске националности обухваћених информисањем о значају образовања	Број	2024	-	200	200	200	Извештаји ПУ, ОШ и ОЦД

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
2.5.1	Радионице са родитељима ромске деце о значају раног и континуираног развоја и образовања, и правима и обавезама из области образовања	ПУ, ОШ	Мобилни тим, ОЦД	2024-2027	600.000,00	2024-2027	Буџет града
2.5.2	Радионице са децом о значају образовања, као и правима из области образовања	ПУ, ОШ	Мобилни тим, ОЦД	2024-2027	600.000,00	2024-2027	Буџет града
2.5.3	Индивидуалне посете и разговори са родитељима деце о значају раног и континуираног развоја и образовања	Мобилни тим	ОЦД	2024-2027	/	/	из редовне делатности
2.5.4	Информисање и мотивисање Рома за укључивање у савете родитеља у школама као и у Одборе основних и средњих школа	ПУ, ОШ	Мобилни тим, ОЦД	2024-2027	/	/	из редовне делатности
2.5.5	Информисање и додатне припреме ромске деце за полагање квалификационих испита (додатни часови)	ОШ	Мобилни тим, ОЦД	2024-2027	60.000,00	2024-2027	Буџет града

2.5.6	Стручна подршка деци ромске националности приликом уписа у први разред ОШ	ПУ, ОШ	Мобилни тим, ОЦД	2024-2027	/	/	из редовне делатности
-------	---	--------	------------------	-----------	---	---	-----------------------

ПОСЕБАН ЦИЉ 3:	Подизање нивоа запошљивости, запошљавање и економско оснаживање Рома и Ромкиња у граду Сомбору.					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број незапослених Рома и Ромкиња	Број	2024.	202.	2027.	185	Извештај НСЗ
Број Рома и Ромкиња корисника активних мера запошљавања	Број	2024.	18	2027.	25	Извештај НСЗ

МЕРА 3.1:	Повећање обухвата незапослених Рома и Ромкиња у програмима информисања, едукације и функционалног и додатног образовања		Тип мере:	Информативно едукативна			
Носилац мере:	НСЗ, ЈЛС		Партнери:	Мобилни тим			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	7.200.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025– 2.000.000,00 2026 – 2.400.000,00 2027– 2.800.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Буџет града – 5.400.000,00 НСЗ – 1.800.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број организованих радионица за информисање и мотивисање ромске популације за учешће у програмима и обукама НСЗ	Број	2024.	2	2	2	2	Извештај НСЗ
Број организованих обука за познатог послодавца	Број	2024.	2	2	2	2	Извештај НСЗ
Број организованих обука за преквалификацију	Број	2024.	3	3	3	3	Извештај НСЗ
Број организованих обука из области	Број	2024.	2	2	2	2	Извештај НСЗ

предузетништва								
Број Рома обухваћених програмима самозапошљавања и субвенцијама за нова радна места		Број	2024	-	4	5	6	Извештај НСЗ
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)		Вредности фин. средства по изворима (РСД)
3.1.1	Организовање радионица за информисање и мотивисање ромске популације за учешће у програмима и обукама НСЗ	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/		из редовних делатности
3.1.2	Конкурс за субвенције за самозапошљавање, у сарадњи са НСЗ	ЈЛС	НСЗ	2024-2027	2.400.000,00	2024-2027		Буџет града - 1.300.000,00 НСЗ – 1.100.000,00
3.1.3	Конкурс за субвенције за нова радна места, у сарадњи са НСЗ	ЈЛС	НСЗ	2024-2027	1.500.000,00	2024-2027		Буџет града - 800.000,00 НСЗ – 700.000,00
3.1.4	Запошљавање Рома и Ромкиња кроз јавне радове	ЈЛС	НСЗ	2024-2027	3.300.000,00	2024-2027		Буџет града - 3.300.000,00
3.1.5	Обука за познатог послодавца	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/		из редовне делатности НСЗ
3.1.6	Обуке за преквалификацију, у сарадњи са НСЗ	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/		из редовне делатности НСЗ

3.1.7	Организовање обука из области предузетништва, у сарадњи са НСЗ, Регионалном развојном агенцијом „Бачка“ (РРА Бачка)	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/	из редовне делатности НСЗ
-------	---	---------------------	-----	-----------	---	---	---------------------------

МЕРА 3.2:		Подршка у усклађивању потреба тржишта рада и незапослених лица ромске националности		Тип мере:	Подстицајна				
Носилац мере:		НСЗ, ЈЛС		Партнери:	Мобилни тим				
Период спровођења:		2024-2027	Потребне измене прописа:		не				
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):		1.500.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 500.000,00 2026 – 500.000,00 2027 – 500.000,00		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Донаторска средства – 1.500.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)			Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
						2025.	2026.	2027.	
Припремљен извештај о потребама послодаваца			Број	2024.	0	1	1	1	Извештај о спровођењу ЛАП-а
Припремљен извештај о потребама лица ромске националности за преквалификацију за недостајуће профиле			Број	2024.	0	1	1	1	Извештај о спровођењу ЛАП-а
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)		
3.2.1	Израда Анализе за утврђивање потреба послодаваца за профилима којих нема на тржишту	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/	Из редовне делатности		

3.2.2	подршка лицима ромске националности, за преквалификацију за недостајуће профиле	НСЗ, Мобилни тим	ЈЛС	2024-2027	/	/	Из редовне делатности
3.2.3	Подршка лицима ромске националности за стицање неопходних лиценци, сертификата и сл, за спровођење послова недостајућих профила (пут, смештај, лиценца)	ЈЛС	НСЗ, Мобилни тим,	2024-2027	1.500.000,00	2024-2027	Донаторска средства

ПОСЕБАН ЦИЉ 4:		Информисање и едукација о правима здравствене заштите и побољшање здравственог стања ромског становништва				
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Број припадника ромске националности који не поседују здравствену књижицу	Број	2024.	5	2027.	0	Извештај здравствене медијаторке
Обухват жена ромске националности превентивним прегледима	%	2024.	-	2027.	70%	Анкетно истраживање о стању здравља ромске популације ⁷
Обухват старијих (65+) ромске националности превентивним прегледима	%	2024.	-	2027.	70%	Анкетно истраживање о стању здравља ромске популације

МЕРА 4.1:	Обезбедити већу доступност здравствених услуга и заштите Ромима и Ромкињама		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	Дом здравља, Завод за јавно здравље, Мобилни тим, ОЦД			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.740.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 580.000,00 2026 – 580.000,00 2027 – 580.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 1.740.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број спроведених превентивно-здравствених посета ромским породицама	Број	2024	-	50	50	50	Извештај Дома Здравља
Број организованих Базара Здравља	Број	2024	0	1	1	1	Извештај о спровођењу ЛАП-а
Број припадника ромске националности који су добили лекове	Број	2024	50	50	50	50	Извештаји ОЦД

⁷ Ово истраживање ће бити спроведено као ставка 4.2.1. овог ЛАП-а

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.1.1	Спровођење превентивно-здравствених посета ромским породицама	Дом Здравља Мобилни тим	Завод за јавно здравље	2024-2027	/	/	Из редовних делатности
4.1.2	Организација Базара Здравља	Одељење за друштвене делатности	Завод за јавно здравље	2024-2027	240.000,00	2024-2027	Буџет града
4.1.3	Набавка лекова за угрожене припаднике ромске националности	Одељење за друштвене делатности	ДЗОЦД	2024-2027	1.500.000,00	2024-2027	Буџет града

МЕРА 4.2:	Унапредити информисање и едукацију ромске популације из области здравља и здравствене заштите		Тип мере:	Информативно едукативна				
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности		Партнери:	ОЦД, Завод за јавно здравље, Дом Здравља				
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не				
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	450.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025– 170.000,00 2026– 140.000,00 2027– 140.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Буџет града – 450.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)		Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
					2025.	2026.	2024.	
Број спроведених анкетних истраживања		Број	2024.	0	1	1	1	Извештај о спровођењу ЛАП-а
Број организованих информативних радионица за припаднике ромске		Број	2024	-	3	3	3	Извештаји ОЦД, Завода за јавно

националности							здравље, Дома Здравља	
Број организованих радионица за здравствене раднике		Број	2024	-	2	2	2	Извештаји ОЦД, Завода за јавно здравље, Дома Здравља
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)	
4.2.1	Анкетно истраживање о стању здравља ромске популације	Одељење за друштвене делатности	ОЦД Завод за јавно здравље	2024-2027	/	/	Из редовне делатности	
4.2.2	Радионице о значају здравља, здравственој заштити и очувању здравља у ромским насељима, предшколским установама и школама	Одељење за друштвене делатности	ОЦД Завод за јавно здравље Дом Здравља	2024-2027	300.000,00	2024-2027	Буџет града	
4.2.3	Организовање семинара и радионица за здравствене раднике ради упознавања са специфичним потребама ромске популације	Одељење за друштвене делатности	ОЦД Завод за јавно здравље Дом Здравља	2024-2027	/	/	Из редовне делатности	
4.2.4	Организовање радионица о репродуктивном здрављу	Одељење за друштвене делатности	ОЦД Завод за јавно здравље Дом Здравља	2024-2027	120.000,00	2024-2027	Буџет града	
4.2.5	Израда и дистрибуција штампаног	Одељење за друштвене	ОЦД Дом Здравља	2024-2027	30.000,00	2024-2027	Буџет града	

	информативног/едукативног материјала из области здравствене заштите	делатности					
--	---	------------	--	--	--	--	--

МЕРА 4.3:		Повећање нивоа физичке активности деце и младих		Тип мере:		Подстицајна					
Носилац мере:		Одељење за друштвене делатности			Партнери:		Основне и средње школе и предшколске установе, СЦ Соко				
Период спровођења:		2024-2027		Потребне измене прописа:			не				
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):		350.000,00		Вредности фин. средстава по годинама (РСД):		2025 – 100.000,00 2026 – 100.000,00 2027 – 150.000,00		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Донаторска средства – 350.000,00	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)				Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере	
							2025.	2026.	2027.		
Број ромске деце обухваћене промотивним активностима				Број	2024	-	200	200	200	Извештаји ОШ, СШ, ПШ и СЦ Соко	
Број организованих бесплатних школа спорта за децу ромске националности у насељима				Број	2024	0	12	12	12	Извештаји ОШ, СШ, ПШ и СЦ Соко	
Ознака	Назив активности			Носилац	Партнери		Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)		Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.3.1	Промотивна кампања за повећање физичких активности деце и младих ромске националности			Одељење за друштвене делатности	Основне и средње школе и предшколске установе СЦ Соко		2024-2027	/		/	Из редовне делатности
4.3.2	Информисање ромске деце о могућностима за бесплатан			Одељење за друштвене	СЦ Соко		2024-2027	/		/	Из редовне

	садржај спортских активности	делатности					делатности
4.3.3	Организовање бесплатних школа спорта за децу ромске националности у насељима	Одељење за друштвене делатности	Основне и средње школе и предшколске установе СЦ Соко	2024-2027	350.000,00	2024-2027	Донаторска средства

МЕРА 4.4:		Здравствена помоћ и нега лица старијих од 65 година			Тип мере:		Подстицајна					
Носилац мере:		Дом здравља, Здравствени/а медијатор/ка			Партнери:		Мобилни тим					
Период спровођења:		2024-2027		Потребне измене прописа:								
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):		/		Вредности фин. средстава по годинама (РСД):		/		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		/		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)				Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере		
							2025.	2026.	7			
Број теренских посета и контрола здравља старијих од 65 година				Број	2020	50	50	50	50	Извештаји Дома здравља, Здравствене медијаторке		
Ознака	Назив активности			Носилац		Партнери		Рок за реализацију		Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
4.4.1	Теренске посете и контрола здравља Рома и Ромкиња старијих од 65 година			Дом здравља Здравствени/а медијатор/ка		Мобилни тим		2024-2027		/	/	Из редовне делатности

4.4.2	Информисање Рома и Ромкиња старијих од 65 година о правима из области превентивног здравља	Дом здравља Здравствени/а медијатор/ка	Мобилни тим	2024-2027	/	/	Из редовне делатности
-------	--	--	-------------	-----------	---	---	-----------------------

ПОСЕБАН ЦИЉ 5:	Обезбеђена доступност информација о правима из области социјалне заштите и повећана социјална укљученост Рома и Ромкиња.					
Показатељи на нивоу посебног циља (показатељи исхода)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна година	Циљна вредност	Извор провере
Проценат становништва ромске националне мањине информисан о услугама и правима из социјалне заштите путем активности ЛАП-а	%	2024.	-	2027	50 %	Извештај о реализацији ЛАП-а

МЕРА 5.1:		Идентификовати потребе и унапредити информисаност ромске популације о остваривању права и услуга из области социјалне заштите		Тип мере:		Информативно едукативна									
Носилац мере:		Одељење за друштвене делатности, ЦЗСР			Партнери:		ОЦД, Мобилни тим, Црвени крст								
Период спровођења:		2024-2027		Потребне измене прописа:			не								
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):		40.000,00		Вредности фин. средстава по годинама (РСД):		40.000,00		Вредности фин. средстава по изворима финансир.:		Буџет града – 40.000,00					
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)				Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере					
							2025.	2026.	2027.						
Број одржаних састанака и радионица са ромским удружењима и грађанкама и грађанима				Број	2024	20	20	20	20	Извештај о спровођењу ЛАП-а					
Број информисаних Рома и Ромкиња				Број	2024	-	300	300	300	Извештаји мобилног тима, ОЦД, Црвеног Крста					
Ознака	Назив активности			Носилац		Партнери		Рок за реализацију		Укупно потребна фин. средства (РСД)		Вредности фин. средства по годинама (РСД)		Вредности фин. средства по изворима (РСД)	
5.1.1	Мапирање потреба за			Одељење за		ОЦД		2024.		/		/		Из редовних	

	унапређењем услуга из области социјалне заштите	друштвене делатности ЦЗСР	Мобилни тим Црвени крст				делатности
5.1.2	Састанци и радионице са ромским удружењима и грађанкама и грађанима (унапређење правног оквира, права и обавеза)	Одељење за друштвене делатности ЦЗСР	ОЦД Мобилни тим Црвени крст	2024.	/	/	Из редовних делатности
5.1.3	Индивидуалне посете и разговори и упознавање ромске популације са правима и обавезама из области соц. заштите	Одељење за друштвене делатности ЦЗСР	ОЦД Мобилни тим	2024.	/	/	Из редовних делатности
5.1.4	Израда и дистрибуција штампаног информативног материјала о правима и обавезама из области социјалне заштите	Одељење за друштвене делатности	ОЦД Мобилни тим ЦЗСР	2024.	40.000,00	2024 - 40.000,00	Буџет града

МЕРА 5.2:	Поједноставити приступ услугама социјалне заштите уз проширење и унапређење постојећих услуга на кориснике из ромске заједнице		Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности, ЦЗСР		Партнери:	ОЦД, Мобилни тим			
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	1.800.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 600.000,00 2026 – 600.000,00 2027 - 600.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 1.800.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	

Број одржаних радионица за запослене у ЦЗСР	Број	2025	-	2	2	2	Извештаји са радионица, евиденционе листе
Број најугроженијих ромских породица којима је додељена материјална помоћ	Број	2026	20	20	20	20	Извештај ОЦД Извештај Од. за друштвене делатности
Број обучених Рома и Ромкиња за пружање услуга из области социјалне заштите	Број	2027	0	1	2	2	Извештај Од. за друштвене делатности
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.2.1	Радионице и семинари за стручно оспособљавање запослених у ЦЗСР	Одељење за друштвене делатности ЦЗСР	ОЦД Мобилни тим	2024-2027	300.000,00	2024-2027	Буџет града
5.2.2	Обезбедити бесплатно за најугроженије Ромске породице: одећу, обућу, материјалну помоћ	Одељење за друштвене делатности ЦЗСР	ОЦД Мобилни тим	2024-2027	1.500.000,00	2024-2027	Буџет града
5.2.3	Обука за Роме и Ромкиње за пружање услуга из области социјалне заштите (хранитељи, лични пратиоци, персонални асистент, помоћ у кући, геронтодомаћице...)	Одељење за друштвене делатности ЦЗСР	ОЦД Мобилни тим	2024-20237	/	/	Из редовне делатности

МЕРА 5.3:	Повећање нивоа социјалне укључености Рома и Ромкиња	Тип мере:	Подстицајна
------------------	---	-----------	-------------

Носилац мере:	Одељење за друштвене делатности	Партнери:	Координатор за ромска питања, ЦЗСР, ОЦД, Координатор за децу и младе, Мобилни тим				
Период спровођења:	2024-2027	Потребне измене прописа:					
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	2.360.000,00	Вредности фин. средстава по годинама (РСД):	2025 – 920.000,00 2026 – 720.000,00 2027 – 720.000,00	Вредности фин. средстава по изворима финансир.:	Буџет града – 1.760.000,00 Донаторска средства – 600.000,00		
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере
				2025.	2026.	2027.	
Број Рома и Ромкиња којима је пружена подршка у обезбеђивању личне карте	Број	2024.	30	30	30	30	Извештај од. за друштвене делатности
Број одржаних вршњачких едукација	Број	2024.	0	1	0	0	Извештај ОЦД
Број обучених активиста ОЦД	Број	2024.	0	12	0	0	Извештај о спровођењу ЛАП. Евиденционе листе.
Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.3.1	Обезбедити бесплатна документа за личну карту	Одељење за друштвене делатности Координатор за ромска питања	ЦЗСР	2024-2027	600.000,00	2024-2027	Донаторска средства
5.3.2	Састанци и обуке са фокусом на препознавање и борбу против дискриминације, примену Закона о забрани дискриминације, и осталим повезаним темама	Одељење за друштвене делатности Координатор за ромска питања	/	2024-2027	/	/	Из редовних делатности
5.3.3	Спровођење вршњачких едукација за борбу против	Координатор за ромска питања	ОЦД	2024-2027	100.000,00	2024-2027	Буџет града

	дискриминације	Координатор за децу и младе					
5.3.4	Промоција ромске традиције, језика и културе кроз подршку ОЦД (организација догађаја, израда едукативног материјала, и слично)	Мобилни тим	ОЦД	2024-2027	300.000,00	2024-2027	Буџет града
5.3.5	Обучавање Ромских ОЦД за припрему пројеката и спровођење активности у вези са борбом против дискриминације, насиља у породици, једнакости полова и др.	Одељење за друштвене делатности	Локални координациони тим за борбу против трговине људима ОЦД	2024-2027	100.000,00	2024-2027	Буџет града
5.3.6	Подршка Канцеларији Савеза ромских НВО западнобачког округа Сомбор	Одељење за друштвене делатности	ОЦД	2024-2027	1.260.000,00	2024-2027	Буџет града

МЕРА 5.4:	Обезбедити већу доступност услуга социјалне заштите припадницима ромске националности старијим од 65 година			Тип мере:	Подстицајна			
Носилац мере:	ЦЗСР			Партнери:	ОЦД			
Период спровођења:	2024 - 2027. године		Потребне измене прописа:		не			
Укупно процењена финансијска средства за меру (РСД):	-	Вредности финансијских средстава по годинама (РСД):		-	Вредности финансијских средстава по изворима финансирања:		-	
Показатељи на нивоу мере (показатељи резултата)	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљне вредности			Извор провере	
				2025.	2026.	2027.		

Број грађана ромске националности старијих од 65 година који користе услугу "Помоћ у кући"	Број	2020	-	6	7	8	Извештај ЦЗСР
Број Рома и Ромкиња старијих од 65 обухваћених културно забавним активностима	Број	2020	0	20	30	30	Извештај ОЦД

Ознака	Назив активности	Носилац	Партнери	Рок за реализацију	Укупно потребна фин. средства (РСД)	Вредности фин. средства по годинама (РСД)	Вредности фин. средства по изворима (РСД)
5.4.1	Информисање и укључивање Рома и Ромкиња старијих од 65 година у услугу "Помоћ у кући"	ЦЗСР	Одељење за друштвене делатности, ОЦД	2024 -2027	/	/	Из редовних делатности
5.4.2	Организовање културно забавних активности за Роме и Ромкиње старије од 65 година	ЈЛС	ОЦД	2024 -2027	/	/	Из редовних делатности

7 ОКВИР ПРОГРАМСКОГ БУЏЕТА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ АКЦИОНОГ ПЛАНА

Израдом и усвајањем Локалног акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Сомбора за период 2024-2027. године стварају се услови за доследно спровођење дефинисаних мера и активности уз обезбеђивање потребних финансијских ресурса из буџета града у годинама реализације Локалног акционог плана, са једне стране, као и предуслови за аплицирање локалне власти на различитим конкурсима за инклузију расписаних од стране донатора или виших нивоа власти, са друге стране.

Акциони план садржи и процену трошкова активности предвиђених предметним планом, а неопходно је вршити и адекватно планирање дефинисаних расхода по мерама и активностима у конкретним програмима буџета града, ради остваривања циљева програмског буџетирања и то:

- класификација расхода и издатака према уже дефинисаним надлежностима и мерама корисника буџета,
- одређивање конкретне сврхе на које се средства троше,
- одређивање начина потрошње средстава, а такође и повезаности са средњорочним циљевима,
- утврђивање елемената за мерење учинка спровођења мера.

Од програмског буџета на нивоу града, очекује се да исти:

- пружа јединствен оквир за утврђивање приоритетних расхода и издатака,
- унапређује координацију политика ради остваривања националних и локалних социјалних циљева,
- обезбеђује финансијски контекст средњорочним плановима корисника буџета,
- омогућава свим заинтересованим странама да уоче неефикасно трошење јавних средстава,
- доприноси унапређењу услуга јавне управе кроз процену односа њихове цене и квалитета,
- омогућава израду буџета који је транспарентнији и разумљивији за грађане.

Један од битних фактора у постављању релације између активности, рокова и извора финансирања, била је и динамика планирања и спровођења програмских активности/пројеката финансираних из буџета, односно донаторских средстава и средстава НСЗ.

На средњорочном плану спровођења активности (од којих се неке активности спроводе само у једној години акционог плана, а неке се спроводе у континуитету, током три године) предвиђају се планирања средстава из буџета града Сомбора у следећим износима:

Редни број	Ознака активности	Активност	Финансирање из буџета града Сомбора 2024-2027. године
1	1.1.2	Израда пројектно-техничке документације за инфраструктурно уређење насеља	2.000.000,00
2	1.1.3	Унапређење инфраструктуре у насељу са реконструкцијом водоводне мреже, изградња атмосферске канализације и асфалтирање коловоза	6.825.000,00
3	1.2.2	Стамбена подршка - санација постојећих лоших стамбених јединица до нивоа основних стамбених услова и стандарда	3.000.000,00
4	1.3.1	Организовање заједничких радних акција за просторно уређење	300.000,00
5	1.3.2	Обезбеђивање додатног броја индивидуалних канти за прикупљање отпада	835.000,00
6	1.4.1	Информативне радионице о подизању свести о очувању животне средине и одржавање хигијене стамбених простора и насеља	600.000,00
7	1.4.2	Израда и дистрибуција штампаног информативног материјала	50.000,00
8	2.1.2	Обезбеђивање уџбеника и школског прибора за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	900.000,00
9	2.1.3	Обезбеђивање ужине за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	2.700.000,00
10	2.1.4	Обезбедити превоз ученика СШ ОШ и ПП, и смештај у ученичке и студентске домове за ученике ромске националности који су социјално угрожени или слабијег материјалног стања	1.050.000,00
11	2.1.5	Подршка учешћу ученика ромске националности у наставним екскурзијама	225.000,00
12	2.2.2	Повећање обухвата – информативна кампања	60.000,00
13	2.3.1	Стипендирање ученика СШ и студената ромске националности	950.000,00
14	2.3.2	Награђивање ученика ОШ и СШ са најбољим резултатима	600.000,00
15	2.5.1	Радионице са родитељима ромске деце о значају раног и континуираног развоја и образовања, и правима и обавезама из области образовања	600.000,00
16	2.5.2	Радионице са децом о значају образовања, као и правима из области образовања	600.000,00

17	2.5.5	Информисање и додатне припреме ромске деце за полагање квалификационих испита	60.000,00
18	3.1.2	Конкурс за субвенције за самозапошљавање, у сарадњи са НСЗ	2.400.000,00
19	3.1.3	Конкурс за субвенције за нова радна места, у сарадњи са НСЗ	1.500.000,00
20	3.1.4	Запошљавање Рома и Ромкиња кроз јавне радове	3.300.000,00
21	4.1.2	Организација Базара Здравља	240.000,00
22	4.1.3	Набавка лекова за угрожене припаднике ромске националности	1.500.000,00
23	4.2.2	Радионице о значају здравља, здравственој заштити и очувању здравља у ромским насељима, предшколским установама и школама	300.000,00
24	4.2.4	Организовање радионица о репродуктивном здрављу	120.000,00
25	4.2.5	Израда и дистрибуција штапаног информативног материјала	30.000,00
26	5.1.4	Израда и дистрибуција штапаног информативног материјала о правима и обавезама из области социјалне заштите	40.000,00
27	5.2.1	Радионице и семинари за стручно оспособљавање запослених у ЦЗСР	300.000,00
28	5.2.2	Обезбедити бесплатно за најугроженије Ромске породице: одећу, обућу, материјалну помоћ (Прехрамбени и хигијенски пакети, огрев...)	1.500.000,00
29	5.3.3	Спровођење вршњачких едукација за борбу против дискриминације	100.000,00
30	5.3.4	Промоција ромске традиције, језика и културе	300.000,00
31	5.3.5	Обучавање Ромских ОЦД за припрему пројеката и спровођење активности у вези са борбом против дискриминације, насиља у породици, једнакости полова и др.	100.000,00
32	5.3.6.	Подршка Канцеларији Савеза ромских НВО западnobачког округа	1.260.000,00
		Укупно за спровођење активности ЛАП-а из буџета града:	34.345.000,00

Одлуком о буџету града Сомбора, у наредним годинама важења овог локалног акционог плана, потребно је предвидети износе средстава из других извора, а у складу са релевантним информацијама о конкурсима потенцијалних донатора/финансијера у предстојећем периоду и то:

- Донације од иностраних земаља - извор 05;
- Донације од међународних организација - извор 06;
- Трансфере од других нивоа власти - извор 07;
- Добровољне трансфере од физичких и правних лица - извор 08.

Предметни извори финансирања су представљени у акционом плану са ознаком "донаторска средства" и „НСЗ“, односно у наредној табели, према следећем:

Редни број	Ознака активности	Активност	Финансирање из донаторских средстава у периоду 2024-2027. године
1	1.1.3	Унапређење инфраструктуре у насељу са реконструкцијом водоводне мреже, изградња атмосферске канализације и асфалтирање коловоза	38.675.000,00
2	1.2.2	Стамбена подршка - санација постојећих лоших стамбених јединица до нивоа основних стамбених услова и стандарда	3.000.000,00
3	1.2.4	Куповина сеоских и индивидуалних кућа	36.000.000,00
4	2.2.1	Обезбедити простор за децу током боравка одраслих у школи (вртић)	1.500.000,00
5	2.4.1	Унапређење стања и набавка наставних средстава у просторијама за продужени боравак	500.000,00
6	2.4.2	Увођење целодневног боравка у ПУ у насељу Бачки Моноштор	2.880.000,00
7	3.1.2	Конкурс за субвенције за samozapoшљавање, у сарадњи са НСЗ	1.100.000,00
8	3.1.3	Конкурс за субвенције за нова радна места, у сарадњи са НСЗ	700.000,00
9	3.2.3	Подршка лицима ромске националности за стицање неопходних лиценци, сертификата и сл, за спровођење послова недостајућих профила (пут, смештај, лиценца)	1.500.000,00
10	4.3.3	Организовање бесплатних школа спорта за децу ромске националности у насељима	350.000,00
11	5.3.1	Обезбедити бесплатна документа за личну карту	600.000,00
		Укупно за спровођење активности ЛАП-а из донаторских средстава:	86.805.000,00

Идентификацију донаторских средстава по изворима и износима, односно наменама за које донатори одобравају средства, као и динамику трајања сваког пројекта и процењене износе који би се могли односити на ромску популацију, у овом тренутку није било могуће свуда прецизно

проценити (имајући у виду да су пројекти углавном у оквиру много већих целина или намена које се односе не само на националне мањине, него рецимо на породицу или омладину или незапослене, односно одређене социјалне групе, без прављења разлике по националној припадности).

Будући да је спровођење неких активности планирано за више година (почев од 2021. године) и да је при том, прецизно дефинисање активности условљено претходним спровођењем одређених анализа, прикупљањем података/стварањем базе података или процена, буџетирање је морало бити одложено за период након што поменуте процене буду спроведене, а њихови резултати доступни као полазна основа за креирање даљих реформских корака, па и буџетирања. Ако се томе додају и одређена ограничења у погледу оскудних статистичких и других пратећих података везано за ову специфичну проблематику, питање буџетирања обима финансијских средстава представљало је прилично комплексан и захтеван посао.

Комплексност буџетирања се везује и за постојећи механизам социјалне заштите на нивоу града Сомбора, усклађен са релевантним законским прописима, а који се спроводи у складу са следећим нормативно - правним актима донетим од стране органа Града, Скупштине града Сомбора, односно, Градског већа града Сомбора:

1) Одлука о правима у социјалној заштити из надлежности града Сомбора⁸

Одлука о правима у социјалној заштити, заједно са свим донетим посебним правилницима о уређивању остваривања појединачних права и различитим облицима материјалне подршке, обезбеђује основ за пружање неопходне друштвене помоћи и подршку становништву ради савладавања социјалних и животних тешкожа и стварање услова за задовољење основних животних потреба.

Одлука утврђује услуге у социјалној заштити које сматра активностима пружања подршке и помоћи грађанима и њиховим породицама ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика, неповољних животних околности, као и развоја потенцијала корисника за самосталан живот и то:

- Помоћ у кући за одрасла и старија лица,
- Дневни боравак,
- Лични пратилац детета и ученика,
- Привремени смештај у прихватилиште за жртве насиља у породици,,
- Персонална асистенција,
- Саветодано терапијске услуге,
- Социјално едукативне услуге.

Права утврђена предметном Одлуком су:

- Једнократна новчана помоћ,
- Трошкови накнаде сахрањивања,
- Социјално укључивање корисника новчане социјалне помоћи и једнократне новчане помоћи,
- Бесплатан оброк у народној кухињи,

⁸ „Сл. лист Града Сомбора“, бр. 28/2016

- Пакети хигијене,
- Опремање корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу,
- Накнада трошкова превоза корисника и пратиоца приликом смештаја у установу социјалне заштите или другу породицу,
- Новогодишњи пакетићи за децу корисника НСП и децу из осетљивих група са територије града Сомбора,
- Потпуно или делимично ослобађање од плаћања комуналних услуга,
- Право на регресирану месечну карту ђака путника средњих школа и бесплатан превоз деце и ученика основних школа,
- Право на решавање стамбених потреба, помоћ за санирање и побољшање услова становања социјално угрожених лица.

Разносврстност нормираних права и услуга у области социјалне заштите указује на висок ниво посвећености Града и његових органа за побољшање статуса најугроженијег слоја локалног становништва. Карактеристични облици коришћења права од стране ромске популације у граду Сомбору из наведене Одлуке која је на снази су једнократне помоћи, а поред тога од стране Рома и Ромкиња користи се право на материјалну подршку у виду бесплатног obroка из Народне кухиње на коју право има појединац или породица из категорије најугроженијих грађана.

Ближи услови за утврђивање услова, поступка и начина остваривања права на материјалну помоћ и коришћење услуга које се финансирају опредељеним средствима буџета одређени су путем доношења Правилника о поступку, начину и ближим условима остваривања права на материјалну подршку у области социјалне заштите⁹ и одређивањем носиоца поступка за остваривање права на материјалну подршку, који је Центар за социјални рад Сомбор – Служба локалних права и услуга. Такође, за поједина давања и услуге у социјалној заштити донета су правилници којима се поступак признавања права регулише, са једне стране, односно правилници за методологију утврђивања цене појединих услуга и одређивања учешћа корисника или сродника у трошковима пружања услуга, са друге стране.

2) Одлука о основној и додатној подршци детету и ученику¹⁰

На основу Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017 и 50/2018), Закона о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон и 6/2020) и Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Сл. гласник РС“, бр. 63/2010) град Сомбор обезбеђује додатну подршку детету и ученику са пребивалиштем на територији града Сомбора у области предшколског, основног и средњег образовања (укључујући и ромску популацију).

Основна подршка детету и ученику, према предметној Одлуци су следећа:

- обезбеђивање превоза деце и њихових пратилаца ради похађања припремног предшколског програма на удаљености већој од два километра,
- обезбеђивање превоза ученика основне школе на удаљености већој од четири километра од седишта школе,

⁹ „Службени лист града Сомбора“, бр. 5/2018

¹⁰ „Службени лист града Сомбора“, бр. 12/2018

- обезбеђивање превоза, смештаја и исхране деце и ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом и њихових пратилаца, без обзира на удаљеност места становања од школе,
- обезбеђивање бесплатног боравка деце из материјално угрожених породица, деце без родитељског старања, деце трећег, односно четвртог реда рођења исте мајке и деце са сметњама у развоју у предшколској установи.

Додатна подршка детету и ученику у смислу предметне Одлуке подразумева:

- обезбеђивање превоза деце и ученика са сметњама у развоју и њихових пратилаца ради пружања индивидуалних третмана,
- обезбеђивање превоза ученика средњих школа,
- обезбеђивање превоза ученика Школе за основно образовање одраслих,
- обезбеђивање бесплатне ужине и исхране ученика у продуженом боравку,
- обезбеђивање накнаде дела трошкова боравка деце у предшколској установи чији је оснивач друго правно или физичко лице на територији града Сомбора.

Имајући у виду широк спектар подршке детету и ученику кроз обезбеђивање превоза, бесплатног боравка у предшколској установи, ужине и исхране, одређени број деце, односно породица, корисника овог права, су заправо припадници ромске националне мањине. На основу ове одлуке Градско веће града Сомбора је донело Правилник за остваривање права на основну и додатну подршку детету и ученику којим је прописан поступак остваривања предметних права.

3) Одлука о стипендирању студената са територије града Сомбора¹¹

Одлуком о стипендирању студената утврђена су права студената са пребивалиштем на територији града Сомбора на стипендирање из средстава градског буџета према врстама, условима, критеријумима, начину и поступку који су прописани предметном одлуком. Врсте стипендија у граду Сомбору су:

- додељивањем стипендије најбољем ученику генерације средњих школа и
- додељивањем градских стипендија.

Према одлуци, за сваку буџетску годину додељује се укупно 1 стипендија најбољем ученику генерације средњих школа и највише 50 градских стипендија, од којих број стипендија истог смера одређене струке не може бити већи од 5. Потребе ромске популације и могућност примене блажих критеријума за одобравање стипендија нису препозната овом одлуком, а сходно реалним потребама и могућностима утврђених чланом 4. Закона о ученичком и студентском стандарду¹².

4) Правилник о финансирању и суфинансирању програма/пројеката удружења који су од јавног интереса за град Сомбор¹³

Градским правилником је уређен начин, поступак и критеријуми за оствареивање права на доделу средстава из буџета града Сомбора за финансирање и суфинансирање програма/пројеката

¹¹ „Службени лист града Сомбора“, бр. 10/2013 и 5/2015

¹² „Сл. гласник РС“, бр. 18/2010, 55/2013, 27/2018 – др. закон и 10/2019

¹³ „Службени лист града Сомбора“, бр. 8/2017 и 8/2019

удружења, који су од јавног интереса за град Сомбор. Пројекти ромских удружења су препознати као јавни интерес града, те ови пројекти везано за здравље, за образовање, за запошљавање се финансирају преко дотације невладиним организацијама, сваке године.

За реализацију мера које су предвиђене претходним Одлукама и Правилницима обезбеђују се средства у буџету града Сомбора. Одлуком о буџету града Сомбора за 2024. годину, у години у којој се израђује Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у граду Сомбору укупан износ издвајања за реализацију истог износи 5.400.000,00 динара за

За мере које су предвиђене напред наведеним Одлукама, односно Правилницима, а путем којих се делом обезбеђују и средства за социјално укључивање Рома и Ромкиња на подручју града Сомбора, потребно је и даље издвојити средства у буџету града – у току спровођења четворогодишњег ЛАП-а, најмање у вредностима досадашњих апропријација према буџету за 2024. годину.

Финансирање предвиђених мера, по предложеним активностима **у оквиру појединих посебних циљева из ЛАП-а**, подразумева њихово буџетирање путем Одлуке о буџету града у периоду спровођења акционог плана, дакле у периоду од 2024-2027, у складу са расположивим изворима финансирања у конкретној години буџетске потрошње. У складу са Упутством за израду програмског буџета, спровођење појединих мера потребно је планирати **као програмску активност** (текућа и континуирана делатност корисника буџета чијим спровођењем се постижу циљеви који доприносе достизању циљева програма), односно **као пројекат** (временски ограничен пословни подухват корисника буџета са јасно дефинисаним исходом, односно променом која се жели постићи, потребним ресурсима и управљачком структуром). Када се посматрају поједине области којима се ЛАП бави, онда поједине мере и активности по посебним циљевима припадају разним програмима локалног буџета.

1) Побољшање услова становања Рома и Ромкиња уз унапређење инфраструктуре у ромским насељима

Активности које се везују за овај посебан циљ треба да буду буџетиране у оквиру више програма локалног буџета. Издатке за израду пројектно-техничке документације и за капиталне пројекте за изградњу улице са пратећом инфраструктуром треба планирати у оквиру посебног пројекта. Мада комплетно опремање улице водоводном мрежом (програм 2), канализацијом отпадних вода (програм 6) и асфалтирање улице (програм 7) припадају различитим програмима, потребно је коначну одлуку о распоређивању/позиционирању конкретног(них) пројек(а)та донети на основу техничке документације и прорачуну инвестиционе вредности пројек(а)та.

Предлаже се планирање стамбене подршке у програму 1, програмске активности 1101-0004 Стамбена подршка са економском класификацијом 472 – накнаде за социјалну заштиту из буџета, док средства за куповину сеоских и индивидуалних кућа на нивоу програма 11, програмске активности 0901-0001 и економском класификацијом 472. Осим извора 01 - Приходи из буџета, за финансирање предложених мера и активности потребно је предвидети и друге изворе за реализацију, као што су 07, или 08, односно извор 56 и то након закључења уговора о финансирању са виших нивоа власти, донаторских средстава или помоћи ЕУ, поштујући одредбе члана 5. став 6. Закона о буџетском систему.

Активности за побољшање хигијенских услова и уређења насеља треба планирати у оквиру програма 2 и програмске активности 1102-0003 Одржавање чистоће на јавним површинама, док

спровођење мера подизања свести са предвиђеним активностима финансирати преко апропријације предвиђене за спровођење ЛАП Рома.

2) Повећање укључености деце и младих ромске националности у систем васпитања и образовања и пружање подршка школовању деце, младих и одраслих

Предложене мере и активности у области образовања потребно је посматрати двојачко. Уколико се ради о обезбеђивању материјалних услова за потребе школовања (ужине, путни трошкови до образовне установе) та давања имају карактер социјалних давања, и те исте расходе неопходно је планирати у оквиру програма 11 – Социјална и дечија заштита и то као редовну активност која се спроводи од стране директног корисника буџета града. Обезбеђење учбеника и школског прибора за одређену категорију ромског становништва, заједно са информативним кампањама и радионицама за афирмативне мере у образовању, потребно је предвидети са апропријације за спровођење ЛАП Рома. Стипендирање ученика, односно студената, као и до сада треба буџетирати код директног корисника, у оквирима програма 10 – Средње образовање и васпитање.

3) Подизање нивоа запошљивости, запошљавање и економско оснаживање Рома и Ромкиња у граду Сомбору

Спровођење постављеног посебног циља кроз сензибилизацију свих актера у области запошљавања ромског становништва, повећања броја ромских предузетника, утврђивања потреба послодаваца, подршке ромском становништву у стицању неопходних лиценци и повећања њихове информисаности потребно је спроводити активности предвиђене овим ЛАП-ом у сарадњи са Националном службом за запошљавање кроз закључивање посебних споразума са НСЗ. Буџетирање средстава за предвиђене активности потребно је реализовати у оквиру програма 3 – Локални економски развој, преко програмских активности 1501-0002 – Мере активне политике запошљавања (подршка за лиценце, јавни радови, стицање практичних знања, као и разних обука за подизање ниво запошљивости), односно преко 1501-0003 – Подстицаји за развој предузетништва (у случајевима подстицаја ромском предузетништву и самозапошљавању).

4) Информисање и едукација о правима здравствене заштите и побољшање здравственог стања ромског становништва

Ради реализације предвиђених активности у области здравља потребно је буџетирати средства за базара здравља преко Дома здравља Сомбор и то у оквиру програма 12, програмске активности 1801-0003 - Спровођење активности из области друштвене бриге за јавно здравље, преко економске класификације 464 са циљем стварања услова за очување и унапређење здравља локалног становништва. Набавку лекова за угрожене припаднике ромске националности треба наставити преко позиције за спровођење ЛАП-а Рома, као и разне радионице на плану унапређења информисаности и едукације ромске популације из области здравља (укључујући цивилни сектор у спровођење), док школу спорта за децу ромске националности у насељима треба финансирати и буџетирати преко финансијског плана индиректног корисника буџета града – Спортски центар „Соко“ Сомбор.

5) Проширење и унапређење социјалне услуге и обезбеђење доступности информација о правима из области социјалне заштите и повећана социјална укљученост Рома и Ромкиња

Предложене активности предвидети и реализовати као дотације осталим удружењима грађана – ЛАП Рома. У оквиру ове позиције буџета потребно је буџетирати расходе за израду и штампу информативног материјала, спроводити вршњачку едукацију за борбу против дискриминације, промоцију ромске традиције, језика и културе, организовати обуку за ромска удружења о начину припреме будућих пројеката и њихову правилну реализацију и извештавање, односно финансирати њихов Савез.

8 ОКВИР ЗА ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА, ВРЕДНОВАЊЕ УЧИНАКА И ИЗВЕШТАВАЊЕ

У овом поглављу постављен је основ за праћење спровођења ЛАП-а, као и вредновање учинка који ће бити постигнут његовом имплементацијом, у смислу утврђивања одговорности како за реализацију конкретних мера и активности, тако и за оствареност дефинисаних циљева ЛАП-а, затим за дефинисање рокова за извештавање, модела извештаја и одговорности за њихово састављање, а такође, и начина праћења спровођења ЛАП-а и интерне комуникације међу актерима укљученим у овај процес. Сврха овог поглавља јесте да се јасном поделом улога и одговорности, као и прецизирањем поступка спровођења, мониторинга и евалуације ЛАП-а омогући, у задатим околностима, постизање оптималних резултата за ромску заједницу града Сомбора у односу на планиране циљеве, мере и активности.

8.1 Поступак спровођења и одговорност актера

ЛАП за социјално укључивање Рома и Ромкиња града Сомбора спроводи се реализацијом мера, односно пројеката и активности, утврђених у поглављу 5 - Акциони план (у даљем тексту: АП), а одговорност за спровођење имају субјекти који су у Акционом плану наведени као "носиоци", а то су сви релевантни актери у конкретној области – представници институција и организација цивилног друштва, при чему ће целокупан процес координирати Одељење за друштвене делатности.

Спровођење мера, активности и пројеката у оквиру посебних циљева ће пратити Савет за социјалну заштиту града Сомбора. Стручне и административне послове за потребе Савета ће обављати Одељење за друштвене делатности.

У непосредној реализацији мера, активности и пројеката обухваћених АП-ом активно учествују актери који су у оквиру АП наведени као "партнери", међу којима се, између осталог, налазе предшколске установе, основне и средње школа, организације цивилног друштва, Центар за

социјални рад, Завод за јавно здравље града Сомбора, Дом здравља Сомбор, Национална служба за запошљавање, Црвени крст, Мобилни тим, Црвени крст, јавна комунална предузећа, и други.

Праћење спровођења појединачних активности и пројеката врши се преко показатеља за мерење учинака (индикатора) који су дефинисани за свих 5 посебних циљева. Поступак праћења обухвата низ задатака међу којима се, између осталог, налазе:

- 1) редовна комуникација и размена информација између свих актера укључених у реализацију ЛАП-а електронским путем, одржавањем периодичних састанака и подношењем извештаја,
- 2) прикупљање свих података и информација о томе како тече реализација конкретних мера и активности, укључујући и формирање евиденција које до сада нису вођене, а битне су за вредновање учинка - обезбеђеност и утрошак буџетских средстава за реализацију ЛАП-а, поштовање временског оквира спровођења активности, ниво укључености партнера и квалитет сарадње између партнера, број крајњих корисника, оствареност планираних индикатора и слично,
- 3) дефинисање превентивних мера у случају појаве ризика који могу угрозити спровођење ЛАП-а, односно, предлагање конкретних акција за решавање проблема када се они појаве и када угрозе спровођење конкретних активности и пројеката,
- 4) информисање јавности и свих заинтересованих страна о томе како тече спровођење ЛАП-а,
- 5) припрему и подношење годишњих и трогодишњег извештаја о реализацији ЛАП-а.

У поступку праћења спровођења ЛАП-а најмање 2 пута годишње ће се организовати координациони састанци свих актера непосредно укључених у спровођење ЛАП-а, а састанке сазива и организује Одељење за друштвене делатности Градске управе града Сомбора у сарадњи са Саветом за социјалну заштиту града Сомбора.

8.2 Вредновање учинка и извештавање

За разлику од мониторинга спровођења ЛАП-а који представља континуиран процес током целокупног периода на који се ЛАП усваја, евалуација односно вредновање учинка оствареног применом ЛАП-а биће периодично рађена. Вредновање учинка подразумева оцену релевантности, ефикасности, ефективности и одрживости ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у циљу његовог преиспитивања и унапређења, било у процесу његове ревизије или током новог процеса стратешког планирања. Радна група за израду ЛАП-а је препоручила, а Савет за социјално заштиту града Сомбора ће о томе донети коначну одлуку, да евалуација обухвата:

- *Ex-ante* анализу ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у граду Сомбору за период 2024 - 2027, коју ће спровести екстерно ангажовани евалуатор на половини реализације ЛАП-а, односно 18 месеци од момента његовог усвајања и
- *Ex-post* анализу ЛАП-а за социјално укључивање Рома и Ромкиња у граду Сомбору за период 2024 – 2027. године, коју ће спровести екстерно ангажовани евалуатор након истека периода важења ЛАП-а.

На основу налаза добијених *ex-post* анализом, односно оценом релевантности, ефикасности, ефективности и одрживости спроведеног ЛАП-а, вршиће се даље планирање социјалног укључивања Рома и Ромкиња у граду Сомбору у наредном четворогодишњем периоду.

Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња Града Сомбора за период од 2024. до 2027. године усвојен је од стране Скупштине града Сомбора на 29. седници одржаној дана 05. марта 2024. године.

СКУПШТИНА ГРАДА СОМБОРА

Број: 02-37/2024-I

Дана: 05. марта 2024. године

Сомбор

ПРЕДСЕДНИК
СКУПШТИНЕ ГРАДА
Зоран Рус с.р.